

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему: «Управління кредитною політикою банків в
умовах війни»

Виконала: студентка 2 курсу, групи ФБС-М21
спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»

Зінько Анна Михайлівна

Керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів

Солоджук Т.В.

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри менеджменту та
маркетингу

Шурпа С.Я.

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	8
1.1. Економічна сутність і призначення кредитної політики банку	8
1.2. Види банківських кредитів: особливості, ризики та принципи їх диверсифікації.....	16
1.3. Механізм формування кредитної політики банку	22
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК».....	30
2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк».....	30
2.2. Динаміка та структура кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»: аналіз показників і тенденцій	39
2.3. Оцінка ефективності кредитної політики та управління кредитними ризиками	48
Висновки до розділу 2.....	54
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	56
3.1. Стратегічні підходи до підвищення ефективності кредитної діяльності банків	56
3.2. Впровадження андеррайтингу як ключового інструменту оцінки кредитоспроможності позичальників	61
3.3. Удосконалення методик і технологій оцінки та мінімізації кредитного ризиків	67
Висновки до розділу 3.....	72
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
Додатки	85

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективність роботи сучасних банківських систем визначається здатністю банків виконувати свої функції, зокрема в процесі перерозподілу капіталу в національній економіці. Однією з найважливіших функцій банківської системи є кредитне посередництво, яке безпосередньо сприяє економічному зростанню. Банки, мобілізуючи тимчасово вільні кошти, надають кредити тим суб'єктам, які потребують додаткових фінансових ресурсів для свого розвитку. Враховуючи важливість банківського кредитування, а також супутні йому ризики, кредити стають об'єктом нагляду і регулювання, що сприяє зниженню кредитних ризиків.

Кредитна політика є основним інструментом, що регулює взаємодію банку з позичальниками та визначає умови надання кредитів. Добре сформована кредитна політика враховує всі ризики, пов'язані з кредитоспроможністю клієнтів, і ґрунтується на ключових принципах кредитування: платності, поверненості, забезпеченості, терміновості та диференційованості.

Актуальність удосконалення кредитної політики банків в Україні зумовлена тим, що кредитні операції є основним джерелом доходів банків. Однак аналіз банківського сектору свідчить, що іноді банки стикаються з фінансовими труднощами через надмірно ризиковану кредитну політику. Тому пріоритетним завданням є мінімізація ризиків, пов'язаних із банківським кредитуванням. Банки повинні ефективно управляти кредитним процесом, щоб максимізувати прибуток, одночасно мінімізуючи ризики, що виникають під час надання та погашення кредитів.

У процесі розвитку та зміцнення банківської системи формувалися уявлення з різних аспектів банківського менеджменту, які знайшли відображення у працях таких відомих науковців-економістів, як Баланюк М., Волкова В., Герасименко А., Демчук Н., Дзюблюк О., Довгань Ж., Ісаян А.,

Карчева Г., Криклій О., Макаренко Ю., Рудевська А., Череп О. та інших. Основна увага цих досліджень була зосереджена на проблемах управління кредитним портфелем, його оцінювання та контролю. Попри велику кількість публікацій і теоретичних розробок, питання вдосконалення кредитної політики банків в Україні залишаються недостатньо дослідженими й потребують подальшого науково-практичного обґрунтування.

Метою роботи є дослідження теоретичних і методичних підходів до формування кредитної політики банків, а також обґрунтування комплексу заходів для її вдосконалення з метою зниження ризиків, що виникають у банківській діяльності.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- Визначити економічну сутність і призначення кредитної політики банку, з'ясувати її роль у забезпеченні стабільності банківської діяльності.
- Проаналізувати різні види банківських кредитів, їх особливості, пов'язані ризики та принципи диверсифікації кредитного портфеля.
- Дослідити механізм формування кредитної політики банку, визначити основні етапи та інструменти її реалізації.
- Провести організаційно-економічну характеристику АТ КБ «ПриватБанк» для розуміння специфіки його діяльності та кредитної політики.
- Проаналізувати динаміку та структуру кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк», вивчити показники та тенденції розвитку.
- Оцінити ефективність кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк», а також управління кредитними ризиками, виявити слабкі місця та можливості для покращення.
- Визначити стратегічні підходи до підвищення ефективності кредитної діяльності банків, розглянути найкращі практики та моделі.
- Проаналізувати впровадження андеррайтингу як ключового інструменту оцінки кредитоспроможності позичальників, вивчити його переваги та недоліки.
- Визначити методики і технології оцінки та мінімізації кредитного

ризика, розробити рекомендації щодо їх удосконалення та впровадження в практику.

Об'єктом дослідження є процес формування кредитної політики банку, що охоплює систему стратегічних та оперативних заходів, які впливають на прийняття рішень щодо надання кредитів, управління кредитними ризиками та підтримки стабільності банківської діяльності в цілому.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і методичних підходів, а також практичних аспектів, що стосуються формування та реалізації кредитної політики банку.

Для виконання дослідження було використано низку наукових методів, які забезпечують всебічний аналіз та глибоке розуміння процесів формування кредитної політики банку. Зокрема: діалектичний підхід, а також методи індукції та дедукції були застосовані при визначенні сутнісних характеристик кредитної політики. Ці методи дозволяють аналізувати кредитну політику як динамічний процес, що постійно змінюється в залежності від зовнішніх і внутрішніх факторів, а також формулювати загальні принципи та закономірності її формування. Системний аналіз використовувався при розгляді методичних аспектів формування кредитної політики. Цей метод дає змогу комплексно вивчати всі складові процесу управління кредитною політикою, від організаційних структур до механізмів прийняття рішень, що забезпечують ефективність банківських операцій. Для аналізу показників банківської статистики та визначення тенденцій їх зміни використовувалися методи порівняння та групування, що дозволяють ідентифікувати ключові фактори, які впливають на розвиток кредитної діяльності банків. Також було застосовано табличний та графічний методи, що дозволяють візуалізувати дані і на їх основі робити висновки про ефективність банківської політики. Для оцінки кредитного ризику було використано метод розрахунку інтегрального показника, який дозволяє комплексно оцінити рівень ризику, що виникає при наданні кредитів, а також спрогнозувати можливі негативні наслідки для банку. Цей метод є важливим інструментом для розробки рекомендацій щодо

зменшення ризиків і оптимізації кредитної політики.

Інформаційною базою для проведеного дослідження стали матеріали наукових статей та монографій, у яких висвітлюються дослідження провідних фінансистів з питань кредитної політики банків. Ці праці містять глибокий аналіз теоретичних аспектів кредитної діяльності банків, що є основою для розробки сучасних підходів до формування ефективної кредитної політики.

Окрім того, основою для аналізу нормативно-правових аспектів кредитної діяльності в Україні слугували чинні законодавчі акти та нормативні документи, які регулюють діяльність банків у сфері кредитування. Зокрема, це закони та постанови, що визначають правила надання кредитів, управління кредитними ризиками та відповідальність банків у процесі кредитування.

Для практичного аналізу використано фінансову звітність АК КБ «ПриватБанк», що є основною базою для оцінки ефективності кредитної політики конкретного банку. Ці дані дозволяють глибше проаналізувати динаміку кредитного портфеля, структуру позик та їх вплив на фінансові результати банку.

Також важливим джерелом інформації були публікації з мережі Інтернет, які містять актуальні аналітичні огляди, дослідження та статистичні дані, що дозволяють проводити порівняння та оцінку ефективності кредитної політики в банківському секторі України в умовах сучасних економічних змін.

Наукова новизна дослідження полягає у поглибленому аналізі теоретичних і практичних аспектів формування кредитної політики банків, зокрема на прикладі АК КБ «ПриватБанк». У роботі систематизовано підходи до управління кредитним портфелем та розроблено методичку оцінки ефективності кредитної політики, що дозволяє врахувати сучасні економічні ризики і зміни в банківському середовищі.

Практичне значення результатів полягає в розробці рекомендацій щодо удосконалення кредитної політики комерційних банків, зокрема для зменшення кредитних ризиків та оптимізації кредитних процесів. Впровадження запропонованих підходів дозволить підвищити стабільність банку, поліпшити

взаємодію з позичальниками та зміцнити його фінансові показники.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, що викладені у магістерській роботі, були апробовані на «Звітній науковій конференції студентів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за 2024 рік».

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (59 джерел), 9 рисунків, 11 таблиць та 2 додатки. Загальний обсяг роботи 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1. Економічна сутність і призначення кредитної політики банку

У сучасних умовах функціонування банківської системи кредитна політика стає одним із центральних елементів стратегічного управління, що впливає на фінансову стабільність та прибутковість банківських установ. Роль кредитної політики полягає не лише у встановленні загальних принципів і підходів до кредитування, а й у формуванні системи управління ризиками, що набуває особливого значення у нестабільних економічних умовах.

Надання позик та кредитів залишається одним із основних джерел прибутковості для банківської сфери, оскільки цей процес значною мірою сприяє формуванню доходів банку. Ефективність цього напрямку діяльності залежить від цілого ряду факторів: від рівня розвитку партнерських мереж і клієнтської бази до постійного вдосконалення банківських продуктів і методів кредитування. Важливу роль також відіграє обсяг банківського кредитування, що зростає пропорційно до розширення спектру банківських послуг і їх доступності для різних сегментів клієнтів. Водночас цей сектор характеризується високою конкуренцією та супроводжується значними ризиками, які можуть спричиняти серйозні фінансові втрати для банків. Через це необхідність у побудові комплексної кредитної політики, що враховує всі можливі ризики та специфіку ринкових умов, стає критично важливою.

Кредитна політика банку, у свою чергу, є важливим інструментом у вирішенні завдань оптимізації кредитного ризику. Вона сприяє впорядкуванню банківської діяльності та адаптації її до умов розвитку сучасних інформаційних технологій, які забезпечують нові можливості прогнозування майбутніх тенденцій кредитного ринку та попиту на кредитні продукти. Використання таких технологій допомагає не лише передбачити потенційні результати роботи банку

на кредитному ринку, а й краще зрозуміти динаміку клієнтських потреб і поведінки, що дозволяє удосконалити підхід до управління кредитними операціями.

Аналіз теоретичних концепцій визначення поняття «кредитна політика» свідчить про відсутність єдиної точки зору щодо його сутності. Різні підходи до трактування змісту кредитної політики наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні теоретичні підходи до трактування поняття «кредитна політика банку»

Автор	Особливості визначення	Визначення
Ж.М. Довгань	Комплекс заходів	Комплекс заходів банку щодо підвищення прибутковості кредитних установ і зниження кредитного ризику.
Г. Т. Карчева	Частина філософії	Частина філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішню банківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, встановлення процентних ставок по кредиту
О.А. Криклій, Н.Г. Маслак	Напрями, принципи, цілі кредитної діяльності	Визначає основні напрями кредитного процесу, пріоритети, принципи та цілі певного банку на кредитному ринку – стратегія кредитної діяльності банку, і передбачає застосування конкретних фінансових та інших інструментів, що використовуються в процесі реалізації кредитних угод – тактика банку щодо організації процесу кредитування.
Ю.П. Макаренко, А.В. Шевченко	Стратегія і тактика банку	Стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності.
О.Г. Череп, Г.О. Куц	Складовою частиною загальної політики банку	Є складовою частиною загальної політики банку, спрямованої на досягнення його стратегічних цілей: дотримання фінансової стійкості, надійності, ліквідності та платоспроможності банку; реалізується через кредитний механізм і пов'язана із раціональною організацією кредитних відносин, їх управлінням та регулюванням для досягнення конкретних цілей окремого комерційного банку.
О.В. Дзюблюк, Л.М. Прийдун	Заходи і дії банку	Сукупність заходів та дій щодо формування складу кредитного портфеля і контролю над ним як єдиним цілим, а також встановлення стандартів для

		прийняття конкретних рішень.
--	--	------------------------------

Продовження табл. 1.1

М.В. Баланюк	Документ	Документ, що визначає основні цілі та напрямки кредитної діяльності банку на перспективу.
О.В.Добровольська, В.М. Йолтухівський	Система стратегічних цілей	Розроблена система стратегічних цілей діяльності банку в межах надання кредитів і відповідних механізмів ефективної реалізації цих цілей.
А.М. Ісаян, В.Г. Сословський	Забезпечення безпеки	Забезпечення безпеки, надійності і прибутковості кредитних операцій, тобто уміння звести до мінімуму кредитний ризик.

Джерело: Складено на основі [2,12,13,14,24,29,31,].

Кредитна політика визначається як комплекс стратегічних і тактичних заходів банку, що регулюють його кредитну діяльність [14]. Вона спрямована на забезпечення стабільного розвитку та максимізацію чистого прибутку банку. Кредитна політика проявляється у різноманітних операціях, зокрема депозитних та кредитних, які, хоч і мають різну сутність, все ж поділяють спільну основу.

На макроекономічному рівні формування кредитної політики відбувається за участі Національного банку України (НБУ), що зумовлює необхідність узгодженості між кредитною та загальною банківською політикою. Загальна банківська політика, своєю чергою, охоплює різні напрямки: депозитну, кредитну, відсоткову політику, а також політику в сфері розрахунково-касових операцій, валютних операцій і спеціальних банківських послуг (фондових, трастових, консалтингових тощо). Крім того, банківська політика включає управління ризиками, рентабельністю та персоналом (рис. 1.1).

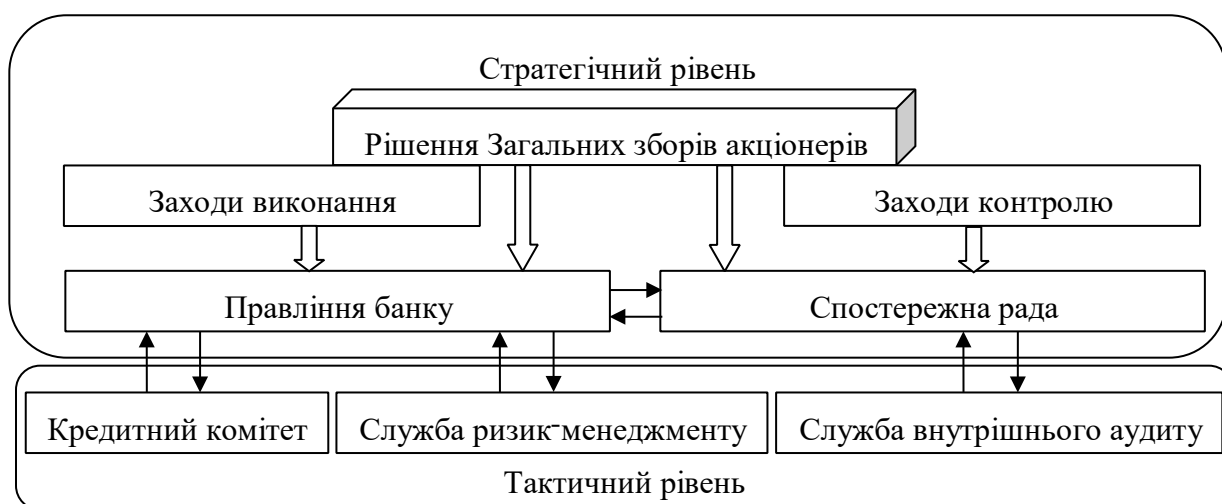

Рис. 1.1. Організація формування кредитної політики банку [14].

Наукові джерела містять різні трактування поняття «кредитна політика». Г.Т. Карчева визначає її як комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію кредитних операцій, підвищення їх прибутковості та мінімізацію кредитного ризику [24]. Кредитна політика є важливим елементом управління діяльністю банку, оскільки допомагає вибудувати та регулювати відносини з клієнтами, забезпечуючи ефективне надання позикових коштів, їх повернення та сплату відсотків. На думку Ж.М. Довгань, кредитна політика банку – це стратегічний і тактичний інструмент у сфері кредитних операцій, який водночас виконує функцію основи ризик-менеджменту [14].

М.В. Баланюк, поділяючи цей погляд, вважає, що мета кредитної політики полягає у зростанні активів банку та підвищенні їх якості. Він надає перевагу саме цьому напрямку, зазначаючи, що банківська стратегія в галузі кредитування визначається як різні форми й напрями реалізації кредитної політики, які детально закріплюються в регламентуючих документах банку, що стосуються окремих аспектів його діяльності [2].

Кредитна політика, як зазначає В.І. Рудевська, відображає стратегічні та тактичні напрями банку в сфері кредитування. У стратегічній частині вона охоплює цілі, принципи та пріоритети банку на ринку кредитування, а тактична частина включає фінансові й інші інструменти, які використовуються для досягнення цих цілей, правила проведення кредитних угод та організацію кредитного процесу [48, 49].

Н.В. Чиж характеризує кредитну політику банку як комплекс факторів, документообігу та заходів, спрямованих на підвищення позицій банку у сфері кредитування клієнтів [56]. У роботах В.В. Зянько, Н.О. Ковалю та І.Ю. Спіфанової кредитна політика представлена як напрям діяльності банку в галузі кредитних та інвестиційних операцій, а також розробка процедур кредитування для зниження ризиків [20].

Аналіз різних підходів до трактування кредитної політики показує, що її метою є управління кредитним процесом у всіх його формах. В умовах конкуренції фінансових установ така організація діяльності дозволяє якісніше оцінити ефективність роботи окремих банків у напрямі організації кредитних відносин із клієнтами, тому доречно оцінювати цей аспект діяльності для кожного банку індивідуально.

Одним із найактуальніших підходів у визначенні кредитної політики є пруденційний підхід, що знайшов широке застосування у зарубіжній літературі. Він підкреслює важливість кредитної сфери для підтримки фінансової системи через банківський сектор, при цьому центральна роль належить саме кредитній політиці банків, яка має орієнтуватися на розвиток кредитного ринку та дозволяти вдосконалювати методи оцінювання кредитоспроможності клієнтів для зниження кредитних ризиків. Наприклад, пропонується включати гендерний аналіз позичальників як інноваційний інструмент для оцінки ризиків [60].

У вітчизняній економічній науці також розглядалися різні аспекти кредитної політики банків. В умовах ринкової економіки відбулося поступове становлення банківського сектора як комерційного інституту, що породило потребу в розумінні сутності кредитної політики та методів її реалізації. Учені-економісти, які аналізували основи кредитної політики банків у пострадянський період, вказували, що за умов командно-адміністративної економіки цей аспект банківської діяльності реалізовувався виключно на макроекономічному рівні, і саме тому деякі радянські економісти розглядали кредитну політику як ширшу категорію порівняно з банківською політикою загалом.

Проте за сучасних умов, коли більшість банків функціонує на мікроекономічному рівні, кредитна політика є одним із компонентів загальної банківської стратегії, і вона визначається як встановлення стратегічних і тактичних заходів щодо організації кредитного процесу.

Цікавою є думка А.В. Герасименка, який описує кредитну політику як своєрідну «філософію діяльності банку», вбачаючи її як елемент процесу планування, який починається з формування місії банку і переходить до конкретизації процедур та правил реалізації кредитних операцій на різних рівнях управління [6].

Зарубіжна практика передбачає документальне оформлення кредитної політики у вигляді спеціального меморандуму, що фіксує стратегічні та тактичні аспекти банківського кредитування, формулює правила організації кредитного процесу. Таким чином, документальне оформлення кредитної політики передбачає її опис як письмового регламенту, що містить правила та процедури щодо надання кредитів.

Отже, кредитна політика є комплексом стратегічних і тактичних заходів, спрямованих на мобілізацію ресурсів і подальше інвестування у кредитування клієнтів. У широкому сенсі вона може розглядатися як стратегія банку-кредитора відносно клієнтів, включаючи фізичних осіб, тоді як у вузькому значенні – як банківська стратегія і тактика в організації кредитного процесу.

Залежно від ключових пріоритетів, управлінський персонал банку може орієнтуватися на агресивну, консервативну або помірну стратегію кредитної політики, що відображено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2.

Типи кредитної політики банку й механізми її провадження [9].

Тип кредитної політики	Агресивна	Поміркована	Консервативна
дохід	максимальний	середній	середній
ризик	високий	середній	мінімальний

ліквідність	низька	середня	висока
-------------	--------	---------	--------

О.В. Дзюблук та Л.М. Прийдун, аналізуючи функціональне наповнення кредитної політики як прояв її сутності, поділяють функції на дві основні групи:

1. Загальні функції, які властиві різним аспектам загальної банківської політики;
2. Специфічні функції, що виокремлюють кредитну політику з-поміж інших елементів.

До загальних функцій належать комерційна, контролююча та стимулююча функції.

Комерційна функція кредитної політики спрямована на забезпечення максимального прибутку банку від здійснення різних банківських операцій, зокрема кредитних [14].

Стимулююча функція полягає у розподілі тимчасово вільних грошових ресурсів між різними кредитними організаціями та їх подальшому раціональному розміщенні. Ця функція задовольняє інтереси держави, клієнтів та банків. Клієнти мають два варіанти переваг: отримання позики при браку коштів для оперативних цілей, що стимулює їх швидко повертати позику й уникати прострочень; або вкладення коштів на депозит з метою отримання доходу через відсотки. Для банку стимулююча функція забезпечує мобілізацію коштів за мінімальною ціною з подальшим перепродажем за вищою ставкою, що створює джерело прибутку. Держава, своєю чергою, здійснює управління грошовими ресурсами через банківську систему [56].

Контрольна функція кредитної політики дозволяє банку контролювати процеси використання та залучення кредитних ресурсів з урахуванням пріоритетів, визначених у кредитній політиці банку [20].

Функція оптимізації кредитного процесу є специфічною функцією, яка спрямована на досягнення цілей банківської політики шляхом визначення пріоритетних напрямків кредитування, що дозволяють створювати найбільш

сприятливі умови для надання позик клієнтам.

Ключовою роллю кредитної політики є визначення стратегічних напрямків розширення банківської діяльності не лише на етапі розподілу та інвестування кредитних ресурсів, а й під час підвищення ефективності кредитного процесу загалом. На макроекономічному рівні кредитна політика відіграє значну роль у регулюванні грошового обігу та сприяє формуванню і розподілу національного доходу. На мікрорівні, в межах окремого банку, вона забезпечує ліквідність, надійність і рентабельність, відповідає потребам клієнтів і стабільності розвитку [6].

Кредитна політика банків сприяє акумуляції фінансових ресурсів у рамках економіки, перенаправляючи заощадження з непродуктивної форми в продуктивну, а також задовольняє фінансові потреби населення й економіки без створення інфляційного тиску. Вона базується на досягнутому рівні кредитних відносин між банком і клієнтом, орієнтуючись на подальший розвиток і вдосконалення цих відносин.

Ефективність кредитної політики має вирішальне значення для банку. Якщо її сформовано неякісно або не реалізовано належним чином, банк зазнає не лише фінансових втрат, але й може втратити здатність до успішного функціонування, що може загрожувати його стабільності. Тому реалізація кредитної політики вимагає розробки чіткої тактики, стратегії та впровадження контрольних заходів [48].

Кредитна політика банку визначається через конкретні цілі та процедури, які регламентують процес кредитування, обмежуючи рівень ризику, що банк готовий взяти на себе для досягнення запланованої рентабельності.

Принципи здійснення кредитної політики банком наведено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Принципи кредитної політики банку [18].

Видаючи кредити, банк завжди стикається з ризиком їх неповернення. Одним із основних методів зниження цього ризику в процесі банківського регулювання кредитних операцій є диверсифікація кредитного портфеля. Завдяки такому підходу банк може розподілити кредитні ресурси між різними позичальниками, знижуючи вплив окремих випадків неповернення на загальну фінансову стабільність.

Аналіз сучасних підходів дозволяє визначити кредитну політику банку як сукупність правил, положень, директив, цілей, завдань та рекомендацій, які регламентують процес надання позик. Кредитна політика спрямована на забезпечення збалансованості кредитного портфеля та зниження рівня ризиків, пов'язаних із кредитуванням.

1.2. Види банківських кредитів: особливості, ризики та принципи їх диверсифікації

У багатьох зарубіжних джерелах під кредитною політикою розуміється планування всіх дій, пов'язаних із кредитуванням позичальників, де ключовим елементом є дотримання основних принципів її побудови [12].

Хоча зарубіжний досвід кредитування структурно мало відрізняється від практик, прийнятих в Україні, головний акцент у процесі кредитування робиться на аналіз кредитоспроможності позичальника. Це є основним аспектом, на якому зосереджується увага в кредитній політиці.

Аналіз кредитоспроможності позичальника передбачає оцінку його фінансової діяльності для визначення доцільності кредитування. Цей аналіз допомагає виявити потребу клієнта у додаткових фінансових ресурсах та оцінити можливість своєчасного погашення зобов'язань згідно з умовами кредитного договору. Головна мета оцінювання кредитоспроможності полягає в отриманні максимально точних даних про динаміку грошових потоків позичальника. Крім того, проводиться індивідуальна оцінка ризиків, пов'язаних з наданням кредиту кожному позичальнику [12].

Процес аналізу кредитоспроможності в банках зазвичай охоплює чотири основні етапи:

1. визначення мети отримання кредиту;
2. встановлення джерел для його погашення;
3. оцінка ризиків;
4. проведення фінансового аналізу позичальника.

Виходячи з мети кредиту та джерел його погашення, затвердження позик зазвичай поділяється на чотири основні напрями:

1. Сезонний кредит – це позики, надані компаніям, яким потрібен капітал для покриття короткострокових зобов'язань у зв'язку із сезонними коливаннями у бізнесі.

2. Кредит для поповнення обігових коштів – такі позики надаються для підтримки ліквідності компанії. Зазвичай вони потрібні для фінансування касових розривів або забезпечення безперервності виробничого процесу.

Сезонні позики та кредити для поповнення обігових коштів мають схожі характеристики та часто переплітаються, що може ускладнити визначення строків їх погашення.

3. Середньостроковий кредит – цей вид позик використовується для

фінансування придбання обладнання, машин, або поповнення обігових коштів компанії. Такі кредити затверджуються рішенням кредитного комітету [3].

4. Проектне кредитування – позики, спрямовані на фінансування конкретних проектів, із врахуванням їхньої окупності та фінансових показників.

На початковому етапі затвердження кредиту заповнюється анкета позичальника, яка містить інформацію про:

- характеристику позичальника;
- рівень освіти;
- кваліфікаційні вимоги;
- стан здоров'я;
- особисте майно.

Існує велика кількість методик для оцінки кредитоспроможності позичальника, і кожен банк застосовує власну систему оцінки, залежно від умов кредитної угоди. Наприклад, у Німеччині використовується «метод кредитного скорингу», який полягає в оцінюванні позичальника за бальною шкалою: клієнт, який набирає 1,25 бала або більше, вважається кредитоспроможним; нижче цієї межі – неплатоспроможним. Перевагою скорингового методу є його застосування безпосередньо під час спілкування з позичальником [37].

У США кредити часто оцінюються за методом п'яти «С»: character (характер), capital (капітал), capacity (можливості), conditions (умови) та collateral (забезпечення).

Світові банки часто використовують спеціальні показники або коефіцієнти, які відображають мінімальний рівень платежів за кредитами та максимально допустимий обсяг заборгованості по відношенню до доходу клієнта.

Диверсифікація кредитів розглядається як система розподілу ризиків, яка дозволяє компенсувати втрати, пов'язані з неповерненням коштів одним позичальником, за рахунок доходів від більш надійних клієнтів.

На рисунку 1.3 зображені основні методи забезпечення диверсифікації

банківських кредитів.

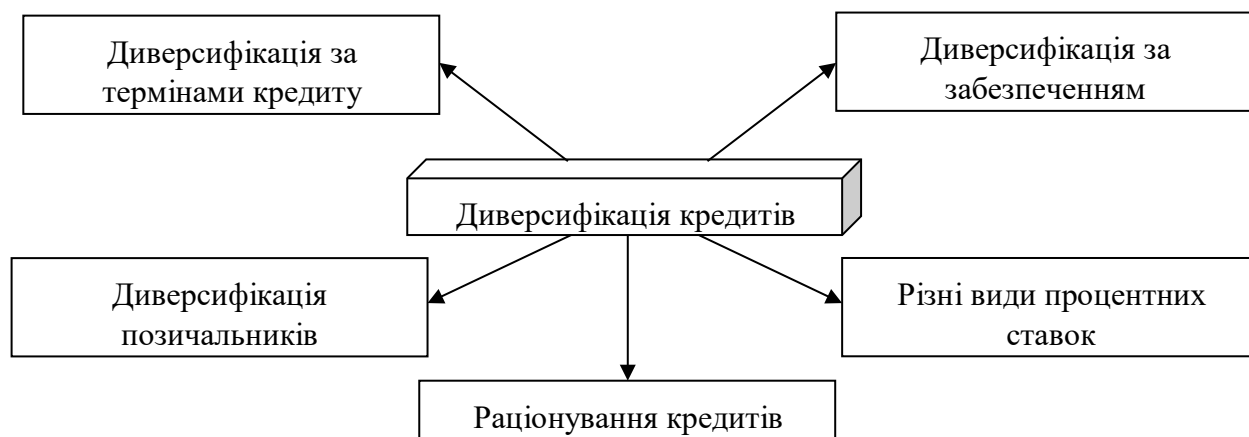

Рис. 1.3. Основні способи диверсифікації кредитів [22].

Раціонування кредитів (credit rationing) – це обмеження обсягу кредитування шляхом застосування нецінових методів. Така ситуація виникає, коли кредитори надають позики не всім потенційним позичальникам, готовим платити відсотки за встановленою ставкою. Це відбувається навіть у тих випадках, коли позичальники згодні надати заставу та відповідають всім іншим вимогам щодо платоспроможності.

Диверсифікація кредитів за типом забезпечення передбачає поділ позик на такі категорії: забезпечені, частково забезпечені та незабезпечені. Забезпеченим вважається кредит, за яким предмет застави залишається у власності кредитора, доки вся сума позики не буде погашена. Частково забезпечений кредит передбачає заставу, яка не повністю покриває вимоги банку. Якщо більшість позик банку потрапляє до останніх двох категорій, ризик неповернення значно підвищується, тому обов'язкове забезпечення позик може стати необхідною мірою для зниження ризиків.

Банки Північної Америки та Західної Європи пропонують широкий спектр кредитних послуг. У багатьох зарубіжних фінансових установах кредити надаються у вигляді кредитного ліміту. Одним із найпоширеніших видів позик у таких країнах, як Канада, США та Великобританія, є овердрафт. Цей вид короткострокового кредитування дозволяє клієнту використовувати кошти

понад залишок на його поточному рахунку. Сума овердрафту залежить від обсягу коштів на рахунку позичальника, що встановлюється на основі угоди між банком і клієнтом. Овердрафт є зручним інструментом, оскільки клієнт може швидко отримати необхідні кошти й сплачує відсотки лише за фактичне використання. Відсотки нараховуються щодня на суму, що перевищує залишок на рахунку. Погашення овердрафту відбувається автоматично за рахунок коштів, які надходять на рахунок клієнта, що дозволяє гнучко змінювати обсяг боргу відповідно до поповнення рахунку.

Контокорентний рахунок є однією з форм надання кредитного ліміту, який об'єднує позичковий та поточний рахунки. На контокорентному рахунку відображаються операції між банком і клієнтом: по дебету записуються позики банку позичальнику, а по кредиту – надходження коштів від реалізації. Кредитний ліміт для такого рахунку встановлюється після оцінки фінансового стану позичальника, рівня його зв'язків з банком тощо. Розрахунок за контокорентним рахунком зазвичай проводиться не по кожній угоді окремо, а періодично, часто щоквартально. Такий тип кредитування поширений у США, Бельгії, Німеччині, Італії та Нідерландах. Важливою особливістю як овердрафту, так і контокорентного рахунку є можливість їхнього продовження для постійних клієнтів.

У більшості країн кредитний ліміт реалізується через відкриття кредитної лінії, тобто шляхом укладення угоди про надання коштів на певних умовах, зафіксованих у договорі. Іноді такі угоди укладаються усно, і це зобов'язання кредитора надавати фінансування називається відкриттям кредитної лінії або відкритим кредитним лімітом. Термін дії кредитної лінії часто становить один рік з можливістю продовження. При відкритті кредитної лінії позичальник не зобов'язаний проводити додаткові зустрічі з банком чи оформляти заставу, адже договір банківської позики вважається частиною угоди. Така структура зручна для позичальника, а для банку зберігається можливість відмовити в наданні кредиту в межах ліміту у випадку погіршення фінансового стану клієнта.

Крім того, багато банків встановлюють вимогу щодо незнижуваного залишку на рахунку клієнта, який може становити до 20% від суми позики. Це, у свою чергу, збільшує ефективну ставку за використаним кредитом [31].

Інфляційні процеси 1970-х років спонукали до розробки нових методів кредитування, спрямованих на зменшення кредитного ризику. Одним із прикладів таких інновацій є роloverні або поновлювані кредити. Це види середньо- та довгострокових позик із плаваючою відсотковою ставкою, яка переглядається кожні 6–12 місяців відповідно до умов кредитної угоди. У таких кредитах термін користування позикою поділяється на інтервали, протягом яких відсоткова ставка може бути переглянута. Поновлювані кредитні лінії часто надаються на середній термін, але можуть погашатися в коротші строки, що призводить до оновлення кредиту до завершення загального терміну угоди. Така часта зміна відсоткових ставок допомагає банкам мінімізувати ризик збитків від зростання ставок за депозитами, які є основним джерелом коштів для середньострокових позик.

Зменшення кредитного ризику також досягається через синдиковані позики, які надаються кількома банками одному позичальнику. У таких випадках банки-учасники об'єднують свій капітал у синдикаті на певний період. Кожен банк бере на себе зобов'язання надати частину загальної суми позики, розподіляючи ризик серед усіх учасників. Такі кредити можуть також надаватися одним кредитором, який продає іншим банкам сертифікати участі в угоді, що дозволяє розподілити ризик і збільшити розмір позики [37].

Крім зазначених форм, існують також кредити, що надаються під заставу нерухомості, під забезпечення цінними паперами та споживчі позики.

Аналіз світового досвіду показує, що українські банки застосовують подібні методи, включаючи іпотечні та вексельні кредити, а також кредити за пластиковими картками, паралельно з методами аналізу кредитоспроможності. Це свідчить про те, що спектр послуг українських банків відповідає рівню провідних фінансових установ світу. У випадках кризових явищ банки мають вживати антикризові заходи, які включають також управління можливими

ризиками у майбутньому.

Зарубіжний досвід антикризового управління включає:

- проведення стабільної макроекономічної політики;
- розвиток і вдосконалення банківського нагляду.

Основним завданням макроекономічної політики є боротьба з інфляцією, яка створює нестабільність на фінансовому ринку і провокує зростання відсоткових ставок, що може спричинити банкрутства позичальників та інші проблеми. Водночас м'яка монетарна політика може призвести до спекуляцій, наприклад на ринку нерухомості, і, як наслідок, до дестабілізації фінансової системи.

Для вдосконалення роботи банківського нагляду необхідно створити механізм, що забезпечуватиме ефективність фінансової дисципліни. У багатьох країнах, де існують певні проблеми в банківській сфері, діяльність спрямована на такі напрями:

- збільшення мінімального розміру власного капіталу банків;
- посилення контролю над мікрокредитними організаціями та іншими небанківськими установами.

Досвід зарубіжних країн під час фінансових криз показує, що метод дерегулювання може призвести до необхідності постійної підтримки банків з боку держави, яка виступає в ролі механізму порятунку для установ, що стикаються з фінансовими труднощами [4].

1.3. Механізм формування кредитної політики банку

Розробка кредитної політики банку вимагає врахування різноманітних чинників, які можуть мати економічний, політичний та соціальний характер. Існує відомий підхід до класифікації цих чинників залежно від масштабу їх впливу. Відповідно, виділяють макроекономічні чинники, які включають:

1. Грошово-кредитну політику Національного банку України (НБУ);

2. Фінансову політику уряду;
3. Процес фінансової глобалізації.

Ці макроекономічні фактори, а також зовнішньоекономічні умови, регіональні та галузеві особливості є об'єктивними, тобто такими, які банк не може змінити. Кредитна політика банку повинна адаптуватися до таких зовнішніх умов, враховуючи їхній вплив на діяльність банку.

З іншого боку, внутрішньобанківські чинники є ендогенними та можуть контролюватися керівництвом банку. При аналізі факторів, що впливають на кредитну політику, їх зазвичай поділяють на зовнішні та внутрішні.

1. Зовнішні чинники охоплюють:
 - Фази економічного циклу, рівень інфляції, динаміку ВВП, стан бюджету та склад платіжного балансу;
 - Характер і напрямки грошово-кредитної політики НБУ, рівень його незалежності;
 - Рівень доходів населення, який є основним джерелом кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи, рівень довіри до банківської системи, а також фінансову грамотність населення;
 - Регіональні особливості роботи банків, рівень конкуренції, а також волатильність цін на банківські продукти та послуги.

2. Внутрішні чинники визначають внутрішню політику банку [30]. Головними аспектами в розробці кредитної політики є чітке визначення мети, правильна постановка завдань і підбір відповідних інструментів для досягнення цілей. Усі ці етапи є складовою частиною банківського менеджменту. Таким чином, кредитну політику можна розглядати як комплекс заходів, що включають елементи фінансового менеджменту, управління ризиками та маркетингових стратегій у фінансовій сфері.

Ці групи чинників допомагають сформувати комплексний підхід до розробки кредитної політики, забезпечуючи збалансованість кредитного портфеля та оптимізацію рівня ризику.

Кредитна політика банку зазвичай закріплюється у спеціальному

документі – меморандумі про кредитну політику, який є внутрішнім регулятором діяльності банку. У цьому документі детально визначаються мета кредитної діяльності, принципи формування кредитного портфеля, методи кредитування, управління кредитними операціями, а також процедура оцінки кредитних заявок і політика відсоткових ставок за позиками.

Кредитна політика також може включати індикатори обсягів кредитування, рентабельності кредитного портфеля, частки ринку кредитних ресурсів та напрямки вдосконалення кредитних продуктів. У меморандумі, як правило, окреслюються пріоритетні сфери для кредитування, територіальні та галузеві аспекти кредитної експансії банку, а також оптимальна структура кредитного портфеля за термінами, категоріями позичальників та видами валют. Також визначається спеціалізація кредитних підрозділів із врахуванням сегментації ринку (наприклад, малий бізнес, фінансовий сектор, великі корпоративні клієнти), а також встановлюються ліміти кредитування для філій банку.

Ключовим компонентом кредитної політики є підходи до оцінки кредитних заявок, які передбачають методичку аналізу кредитоспроможності позичальників та оцінку їх здатності виконувати зобов'язання. У меморандумі зазначаються переважні форми забезпечення позик для мінімізації ризиків. Для забезпечення ліквідності кредитного портфеля в меморандумі детально описується процедура визначення кредитного ризику, а також формування і використання резервів для покриття можливих втрат.

Важливою складовою кредитної політики є відсоткова політика банку, яка передбачає диференціацію ставок залежно від типу кредиту та категорії позичальника. Крім того, банк регламентує порядок нарахування штрафних відсотків, а також комісії за продовження термінів кредитування.

Особливе місце серед документів, що регулюють кредитну політику банку, займають методичні рекомендації з аналізу кредитоспроможності клієнтів. Внутрішньобанківські положення щодо оцінки фінансового стану позичальників містять опис методів, правил та процедур. У цих документах

визначаються джерела інформації, використовувані для аналізу, а також повноваження працівників банку у процесі оцінки кредитоспроможності. Банк самостійно встановлює і документально закріплює перелік індикаторів для оцінки фінансового стану позичальників, а також правила їх розрахунку, адаптуючи їх до специфіки діяльності позичальника та цілей аналізу.

Кредитна політика банку базується на загальних принципах підприємницької діяльності, таких як ефективність, оптимальність та прибутковість. До специфічних принципів, характерних для банківської діяльності, можна віднести оптимальне поєднання ризику та надійності в кредитних операціях. Кредитна політика дозволяє визначити допустимий рівень ризику, який банк готовий взяти для досягнення запланованої рентабельності, та безпосередньо реалізується через управління кредитним портфелем.

Портфельна теорія, заснована американським економістом Гаррі Марковіцем, є важливою основою для оптимізації активів. Її суть полягає у формуванні портфеля цінних паперів, зважаючи на їхній ризик. Сьогодні портфельна теорія вважається ключовим підходом до структурування активів з погляду оптимального поєднання ризику та доходності [31]. У банківському секторі ця теорія застосовується як до управління кредитними портфелями, так і до інвестиційних та фондових операцій.

У рамках теорії банківського менеджменту кредитний портфель розглядається як перелік контрактів, які забезпечують розміщення кредитних ресурсів. Він структурований на основі критеріїв кредитного ризику, прибутковості та ліквідності. У міжнародній практиці кредитний портфель визначається як сукупна заборгованість за основним боргом за всіма кредитними операціями на певну дату. Організації, що здійснюють нагляд і аудит банківської діяльності, розглядають кредитний портфель як залишки на балансових рахунках за короткостроковими, довгостроковими та простроченими кредитами.

Основними характеристиками кредитного портфеля є прибутковість,

ліквідність та кредитний ризик. Якість кредитного портфеля визначається його здатністю забезпечувати максимальний дохід при прийнятному рівні кредитного ризику та ліквідності [59]. Управління якістю кредитного портфеля здійснюється з урахуванням внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на можливість досягнення високих показників якості. У таблиці 1.3 наведені макро- та мікроекономічні фактори, які впливають на якісні характеристики кредитного портфеля.

Менеджмент якості кредитного портфеля повинен відповідати цілям і принципам, закладеним у кредитному меморандумі. Професійне управління кредитним портфелем дозволяє банку мінімізувати та диверсифікувати кредитний ризик, покращити показники кредитної діяльності, а також створює можливості для збільшення обсягів кредитування та покращення структури портфеля. Дотримання основних принципів кредитування та управління кредитним портфелем сприяє ефективній організації процесу розміщення коштів і повній реалізації кредитної політики банку.

Стан розвитку банківського сектору значною мірою залежить від правового середовища, рівня інвестицій, бізнес-клімату, умов оподаткування, якості банківського регулювання та нагляду, а також надійності системи страхування вкладів і доступності кредитних ресурсів. У глобальній економіці ці чинники мають особливе значення, що підтверджується впливом світової фінансової кризи 2008-2009 років на економіку України. У таких умовах особливо загострилася проблема обмеженого кредитування реального сектору економіки, який залишився без належного фінансування.

Таблиця 1.3

Макро- і мікроекономічні чинники, що завдають вплив на якісну характеристику кредитного портфеля [31].

Критерій якості кредитного портфеля	Фактори, що впливають на рівень критерію якості кредитного портфеля	
	Макроекономічні	Мікроекономічні

Доходність	показники рентабельності комерційних організацій нефінансового сектору; динаміка рівня реальних доходів населення; напрями та індикатори грошовокредитної політики, що проводиться	структура і вартість залучених ресурсів; структура кредитного портфеля; ефективність роботи кредитних менеджерів; 4) рівень витрат, не пов'язаних з операційною діяльністю
Ризиковість	1) фінансовий стан позичальників; 2) достатність інформаційного забезпечення аналізу кредитоспроможності позичальника; 3) вимоги мегарегулятора щодо кредитних і процентних ризиків	1) рівень організації кредитного процесу; 2) ефективність внутрішньобанківської системи ризик-менеджменту
Ліквідність	1) розвиток ринку інструментів рефінансування, вторинних і похідних інструментів	1) відповідність активів і пасивів за строками та обсягами; 2) можливості доступу до інструментів рефінансування

Основною причиною браку коштів для кредитування є неефективна кредитна політика банків. Якщо розглядати це питання у масштабах національної економіки, то активність банків на кредитному ринку є ключовим фактором для економічного зростання. Зменшення цієї активності, навпаки, призводить до уповільнення темпів економічного зростання, а в деяких випадках – до їхнього зниження до від'ємних значень [59].

Зниження кредитної активності банків може бути спричинене трьома основними факторами. Перший фактор пов'язаний з внутрішнім попитом на кредитні послуги. Споживачами кредитів виступають як фізичні, так і юридичні особи. Коли їхня потреба в фінансуванні зростає, активізується і діяльність банків. Однак іноді збільшення обсягу проблемних кредитів пов'язане з тим, що неплатоспроможні позичальники не можуть виконати свої зобов'язання.

Другий фактор обумовлений зовнішніми чинниками, зокрема циклічністю світової економіки та фінансових ринків. Глобальний фінансовий ринок має значний вплив на банківську систему, а його структура працює за принципом «доміно», коли криза в одному сегменті призводить до проблем в

інших. Наприклад, фінансова криза 2008 року, викликана крахом ринку іпотечних деривативів, серйозно вдарила по банках, які будували свою кредитну політику на основі цих активів.

Третій фактор пов'язаний із внутрішнім управлінням банку. Проблеми в кредитуванні можуть виникнути не лише через зовнішні економічні зміни, а й через недостатній внутрішній контроль та низьку ефективність управління ризиками, що може призвести до зниження активності банку в кредитуванні.

Таким чином, на формування та управління кредитною політикою банку впливають численні чинники, включаючи не тільки державну політику, а й стратегічні рішення самого банку.

Висновки до розділу 1

За результатами проведеного дослідження теоретичних аспектів управління кредитною політикою комерційного банку можна зробити такі висновки:

1. Кредитна політика банку є комплексом стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на залучення фінансових ресурсів та їх інвестування в кредитування клієнтів. У широкому сенсі кредитна політика охоплює стосунки банку з клієнтами як з боку кредитора, так і позичальника. У вузькому сенсі вона полягає у визначенні та реалізації організаційних підходів до процесу кредитування. Важливо, щоб кредитна політика була сформована ефективно, оскільки її відсутність або неналежна реалізація може призвести до фінансових втрат, обмеження розвитку банку та навіть його банкрутства. Для успішної реалізації кредитної політики банкам необхідно мати чітко розроблені стратегію та тактику, а також механізми контролю.

2. Одним із центральних аспектів кредитної політики є оцінка кредитних заявок, що передбачає аналіз кредитоспроможності позичальників та визначення ймовірності повернення боргів. У кредитному меморандумі мають

бути закріплені процедури з оцінки кредитного ризику, а також механізми формування резервів для покриття можливих втрат за позиками. Відсоткова політика, яка встановлює ставки залежно від типу кредиту і категорії позичальника, також є важливою складовою. Банк визначає порядок нарахування штрафів і комісій, що підлягають сплаті у разі продовження строку кредиту, забезпечуючи таким чином фінансову стабільність.

3. Диверсифікація кредитів є важливим інструментом для розподілу ризиків, що дозволяє компенсувати збитки від неповернення кредитів одним позичальником доходами від надійніших клієнтів. Сьогодні банки активно працюють над підвищенням якості стандартів кредитування для зниження кредитних ризиків, що є важливою технологічною складовою кредитної політики. З цією метою багато банків інвестують у пошук інноваційних рішень у сфері кредитування та в розробку нових методів оцінки кредитоспроможності позичальників.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк»

АТ КБ «ПриватБанк» розпочав свою діяльність у 1992 році, спочатку функціонуючи як товариство з обмеженою відповідальністю. У 2016 році банк був націоналізований, оскільки мав системно важливе значення для банківської системи та економіки України. Наразі 100% акцій банку належить державі, яку представляє Міністерство фінансів України.

На сьогодні «ПриватБанк» є найбільшим банком України за обсягами активів, капіталу та зобов'язань. Станом на 1 січня 2024 року, його активи складають 39% від сукупних активів банківської системи України, зобов'язання – 23%, а власний капітал – 28%. З 2015 року Національний банк України вважає «ПриватБанк» системно важливим банком. За результатами 2023 року прибутковість всієї банківської системи України склала 86 545 млн грн, з яких 44% (37 764 млн грн) припадає на «ПриватБанк». Завдяки активному впровадженню інновацій та участі в державних програмах, банк обслуговує понад 19 млн активних клієнтів і має найширшу мережу відділень, банкоматів та терміналів самообслуговування, що надає йому переваги на ринку.

Організаційна структура управління «ПриватБанку» представлена в додатку А. До її складу входять різні органи управління, кожен з яких має чітко визначені повноваження та відповідальність. Основними елементами структури є акціонери, Наглядова рада, Правління, Ревізійна комісія та Служба внутрішнього аудиту. Вони забезпечують ефективний контроль над діяльністю банку, зокрема у сфері стратегічного планування, фінансової стійкості, виконання регуляторних вимог і високих стандартів корпоративного управління. Повноваження та взаємодія між органами управління

регламентуються Статутом банку та іншими внутрішніми документами, що гарантує узгодженість і ефективність роботи організаційної структури відповідно до вимог законодавства та особливостей банківської діяльності.

Згідно з даними рейтингового агентства Moody's, у лютому 2023 року рейтинг кредитоспроможності «ПриватБанку», як і ще п'яти українських банків, був знижений з рівня «Саа3» до «Са» через зниження рейтингу незабезпеченого боргу України до «Са». Moody's зазначає, що це зниження пов'язане з наслідками війни з росією, які можуть мати тривалі негативні наслідки для економіки та державних фінансів України.

За результатами 2023 року, міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings підтвердило стабільність позицій «ПриватБанку». Згідно з оцінкою Fitch Ratings, довгостроковий рейтинг дефолту емітента в іноземній валюті (РДЕ) залишається на рівні «ССС-», а в національній валюті – на рівні «ССС». Рейтинг життєздатності банку також залишився на рівні «ссс-».

Для підтримки бізнесу та населення у період воєнного стану у 2023 році «ПриватБанк» реалізував низку ініціатив:

- Продовження терміну дії карток, включаючи бізнес-картки, без необхідності відвідування відділень, що є особливо зручним для клієнтів з тимчасово окупованих територій.
- Запуск цифрової картки «єВідновлення» у межах програми відновлення житла, зруйнованого через російську агресію. Банк покриває 70,27% виплат у цій програмі, що у 2023 році перевищило 2,6 млрд грн.
- Програма «єОздоровлення» для дітей з малозабезпечених і багатодітних сімей, а також дітей з інвалідністю, розроблена спільно з Міністерством соціальної політики.
- Виплати у рамках програми «єПідтримка», спрямовані на допомогу внутрішньо переміщеним особам та здійснення виплат за військовими облигаціями.
- Впровадження преміальних цифрових карток, які не потребують пластикового носія, що дозволяє клієнтам відкривати нові рахунки та

перевипускати картки без відвідування банківських відділень.

– Можливість отримання депозитного договору через різні канали обслуговування (відділення, мобільний додаток та веб-версія Приват24), що надає доступ до актуальної інформації щодо вкладів.

– Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями, зокрема з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), для розподілу ризиків за новими кредитами та впровадження грантових програм підтримки бізнесу. У 2023 році було укладено угоди з ЄБРР на суму 240 млн євро для реалізації цих проектів.

У рамках дослідження доцільно провести комплексний аналіз фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк», використовуючи показники фінансової звітності, представлені в додатку Б. Ключові показники діяльності банку наведені на рисунку 2.1.

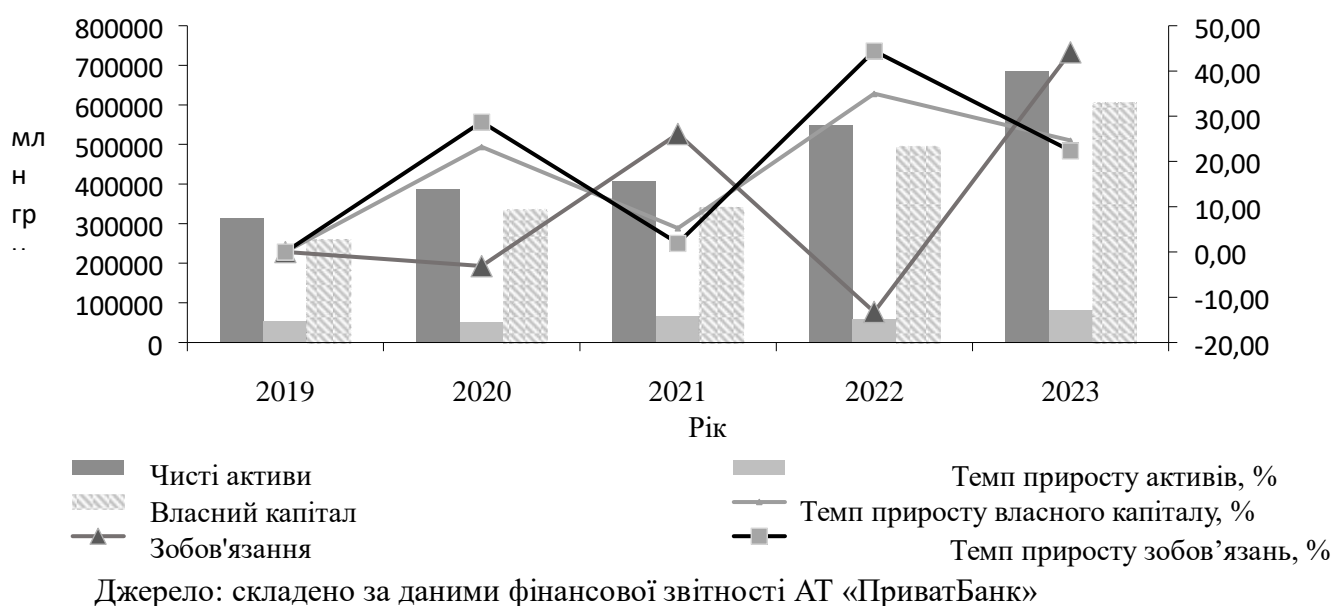

Рис. 2.1. Динаміка ключових показників діяльності АТ «ПриватБанк» за 2019-2023 рр., млн грн.

Протягом 2019-2023 років «ПриватБанк» демонстрував стійке зростання своїх ключових показників, що свідчить про значний розвиток і зміцнення його позицій на фінансовому ринку. Зокрема, обсяг активів банку зріс на 370 957 млн грн, що еквівалентно зростанню на 118% від початкового рівня. Це значне

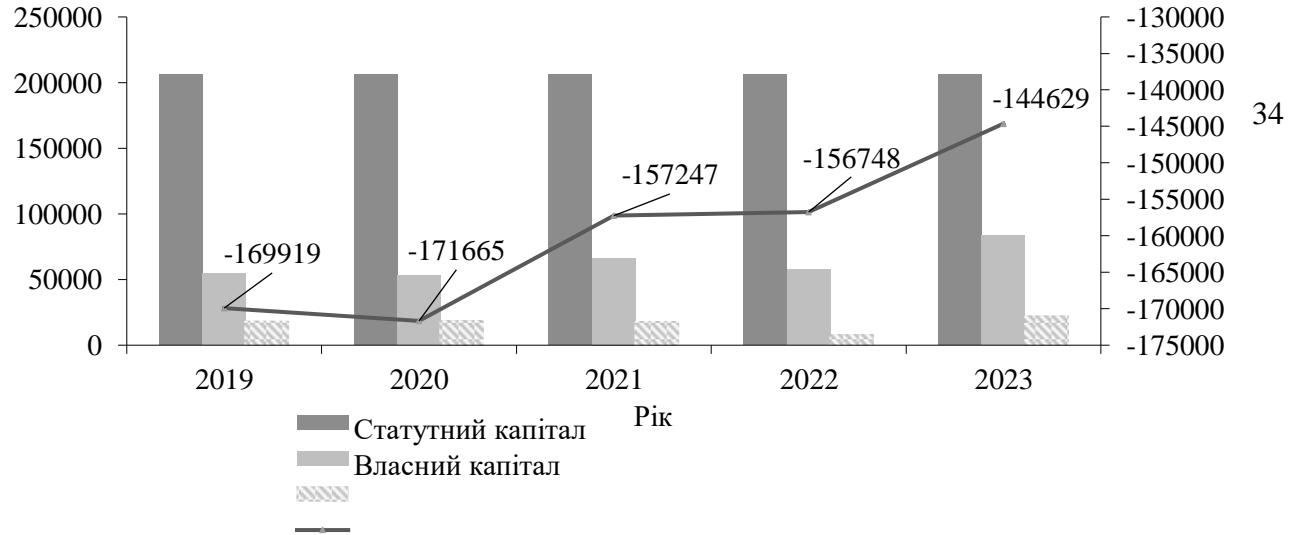
збільшення активів стало можливим завдяки ефективному управлінню банківськими ресурсами та збільшенню обсягу кредитних і інвестиційних операцій.

Власний капітал банку також зріс на 28 765 млн грн, або на 53%. Проте динаміка його зростання була нерівномірною, що вказує на зміну фінансової стратегії у різні періоди. Особливо помітно це у 2021 та 2023 роках, коли темпи зростання власного капіталу перевищували темпи зростання зобов'язань. Це свідчить про зміцнення фінансової стійкості банку та його здатність нарощувати власні ресурси. Водночас у 2020 та 2022 роках спостерігалось уповільнення зростання власного капіталу відносно зобов'язань, що може бути пов'язане з нестабільністю ринку або зміною макроекономічних умов.

Щодо структури активів, слід відзначити зниження частки власного капіталу. У 2019 році вона становила 17% від сукупного обсягу активів банку, тоді як у 2023 році знизилася до 12%. Це зниження відображає тенденцію до фінансування банківської діяльності переважно за рахунок залучених та запозичених ресурсів, частка яких у балансі збільшилася з 83% до 88%. Така зміна структури капіталу вказує на посилення залежності банку від зовнішніх джерел фінансування, що може створювати додаткові ризики, але водночас відкриває можливості для розширення обсягів операцій.

Аналіз структури активів і пасивів дозволить глибше зрозуміти, які саме операції вплинули на ці зміни та в яких напрямках банк найбільше розвивав свої фінансові потоки. Зміни у власному капіталі та їхній вплив на фінансову стійкість банку відображено на рис. 2.2 який детально ілюструє динаміку його складових упродовж досліджуваного періоду.

Завдяки скороченню непокритих збитків на 15% та збільшенню резервних фондів на 19%, банк продемонстрував позитивну динаміку зростання власного капіталу. За п'ять років його обсяг збільшився з 54 529 млн грн до 83 294 млн грн, тобто на 53%. Це свідчить про поступове покращення фінансової стабільності банку, що є важливим фактором для забезпечення його довгострокової стійкості.

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

Рис. 2.2. Динаміка статей власного капіталу «Приватбанк» за 2019-2023 рр., млн грн.

Загальна сума зобов'язань банку зросла на 342 192 млн грн, що становить збільшення на 132%. Основну частину цього зростання забезпечили кошти на рахунках клієнтів, які займають у середньому 92% у структурі зобов'язань банку. За останні п'ять років сума коштів клієнтів на рахунках зросла з 231 386 млн грн до 549 686 млн грн, що свідчить про підвищення довіри клієнтів до банку та зростання його клієнтської бази.

Детальний аналіз динаміки обсягів коштів клієнтів на рахунках «ПриватБанку» подано в табл.2.1, що дозволяє детальніше оцінити структуру та джерела зростання його зобов'язань. Протягом аналізованого періоду коштів клієнтів «ПриватБанку» збільшився на 318 300 млн грн, що становить зростання на 138%. Це зростання зумовлене як збільшенням коштів, залучених від суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ (на 107 134 млн грн), так і від фізичних осіб (на 210 501 млн грн). Аналіз структури складу коштів клієнтів показує, що більше 70% від загальної суми припадає на кошти фізичних осіб. Протягом досліджуваного періоду обсяг коштів фізичних осіб зріс на 116%. Однак частка коштів фізичних осіб у структурі зобов'язань банку дещо зменшилася з 70% до 65%, що свідчить про посилення залежності банку від коштів юридичних осіб.

Динаміка обсягів коштів клієнтів АТ «ПриватБанку» за 2019-2023 рр., млн грн.

Показник	Рік					Відхилення +/- 2023 р. до 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Кошти клієнтів	231386	309536	321705	464872	549687	318300
– кошти суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ	50195	84237	95090	130327	157329	107134
у тому числі кошти на вимогу	39551	69333	82583	116118	144633	105082
– кошти фізичних осіб	181013	225043	226373	333937	391514	210501
у тому числі кошти на вимогу	81667	122470	136602	243427	314202	232534

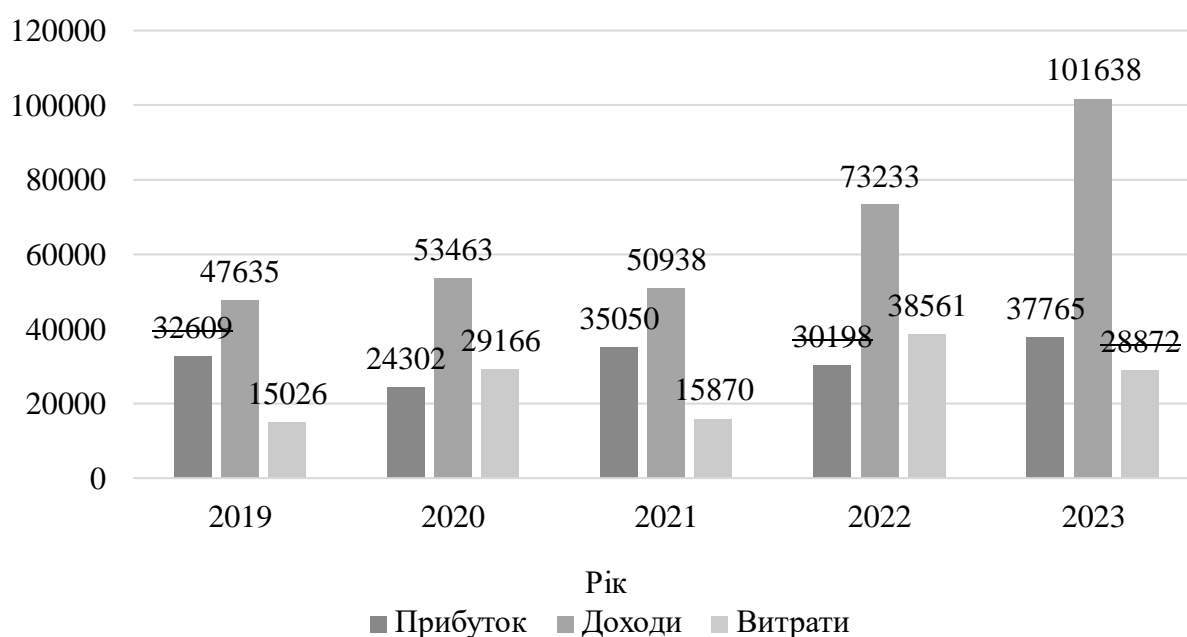
Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

Частка коштів, залучених від юридичних осіб, у загальній структурі зобов'язань збільшилася з 19% до 26%, і в абсолютному вираженні зросла на 213%. Важливо зазначити, що основна частина цих коштів (79% у 2019 році та 92% у 2023 році) складає кошти на вимогу, тобто кошти, які клієнти можуть зняти з рахунку в будь-який момент. Така структура, орієнтована на короткострокові депозити, є певною мірою несприятливою для банку, оскільки обмежує його здатність планувати довгострокове фінансування активних операцій. Зменшення частки середньо- та довгострокових депозитів послаблює ліквідність банку та створює ризики для довгострокової фінансової стабільності.

Схожа тенденція спостерігається і серед коштів фізичних осіб. Частка коштів на вимогу у структурі депозитів фізичних осіб зросла з 45% у 2019 році до 80% у 2023 році. Це означає, що більшість клієнтів надають перевагу збереженню ліквідних коштів, які можна швидко використати або зняти з

рахунку за необхідності. Така поведінка клієнтів відображає їхнє бажання мати легкий доступ до власних коштів, але водночас знижує можливість банку залучати стабільні ресурси для довгострокових вкладень.

Для ґрунтовного аналізу фінансових результатів АТ КБ «ПриватБанк» за останні п'ять років слід звернутися до рисунка 2.3, де наведено дані про динаміку доходів, витрат та чистого прибутку банку. Цей аналіз дозволяє оцінити ефективність фінансової діяльності банку, визначивши, яким чином макроекономічні фактори та стратегічні рішення вплинули на його фінансові показники.

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

Рис. 2.3. Результати діяльності «ПриватБанк» за 2019-2023 рр., млн грн.

У 2023 році «ПриватБанк» продемонстрував рекордний прибуток за останні п'ять років, досягнувши 37 765 млн грн. Такий значний фінансовий результат був зумовлений випереджальним зростанням доходів порівняно з витратами. Зокрема, за період 2019–2023 років доходи банку зросли на 113%, тоді як витрати зросли лише на 92%. Це свідчить про підвищення ефективності діяльності банку та вдосконалення його фінансових стратегій.

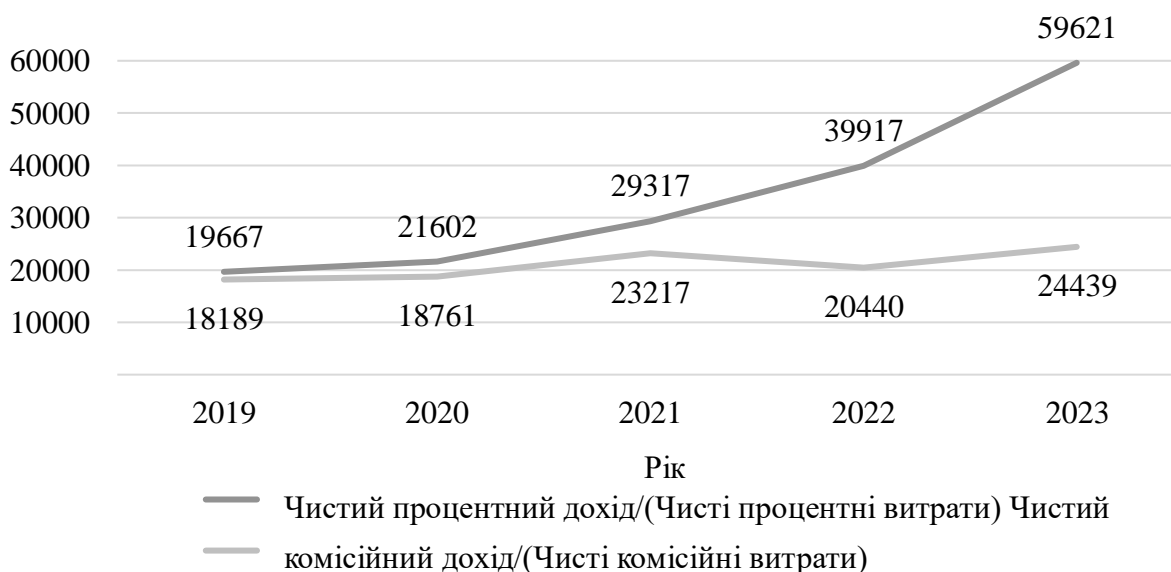
Доходи «ПриватБанку» формувалися здебільшого за рахунок комісійних доходів, які склали 41 589 млн грн, а також процентних доходів, отриманих від

різних видів операцій. Так, процентні доходи від операцій з цінними паперами становили 37 795 млн грн, від фізичних осіб – 20 292 млн грн, а від юридичних осіб – 8 150 млн грн. Така структура доходів відображає диверсифікований підхід банку до формування своїх прибутків, що дозволяє мінімізувати ризики та підтримувати стабільний дохід.

Однак, частка процентних витрат за аналізований період суттєво скоротилася з 14 174 млн грн до 6 616 млн грн. Це може свідчити про зниження інтересу клієнтів до депозитних продуктів банку, що призводить до зменшення витрат на залучення коштів. Водночас частка комісійних витрат банку зросла на 169%, тоді як комісійні доходи збільшилися лише на 69%. Така динаміка свідчить про зростаючу важливість комісійних доходів у структурі прибутків банку, хоча високі комісійні витрати можуть створювати тиск на рентабельність.

Адміністративні витрати та інші операційні витрати також зросли на 66%, що переважно пов'язано зі збільшенням витрат на рекламу, маркетинг та оренду приміщень. Це може свідчити про активну маркетингову стратегію банку, спрямовану на залучення нових клієнтів і підвищення лояльності існуючих.

Детальна динаміка чистого процентного доходу та чистого комісійного доходу представлена на рисунку 2.4, що дозволяє оцінити вплив змін у доходах та витратах на фінансовий результат банку впродовж досліджуваного періоду.

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

Рис. 2.4. Динаміка сформованих чистих процентних та комісійних доходів (витрат) «ПриватБанк» за 2019-2023 рр., млн грн.

Позитивна динаміка фінансових результатів «ПриватБанку» сприяла значному покращенню показників рентабельності, зокрема рентабельності власного капіталу, яка досягла 16,3%. Цей показник свідчить про ефективне використання банком своїх ресурсів для отримання прибутку і повернення на рівень, який спостерігався до початку військових дій. Таким чином, банк демонструє здатність підтримувати високу рентабельність навіть у складних економічних умовах.

Зміцнення рентабельності власного капіталу відображає ефективність управління активами і пасивами, а також оптимізацію витрат банку, що дозволяє збільшувати прибутковість та створювати додану вартість для акціонерів. Показник рентабельності власного капіталу банку представлено у таблиці 2.2, що дозволяє детально проаналізувати динаміку цього показника упродовж досліджуваного періоду та порівняти його з іншими роками.

Таблиця 2.2

Рентабельність активів та капіталу «ПриватБанк» за 2019-2023 рр.

Показник	Рік					Відхилення +/- 2023 р. до 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Рентабельність власного капіталу	16,069	12,077	16,302	14,646	16,299	0,230
Рентабельність активів	7,147	4,347	6,101	4,575	4,675	-2,472

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк».

У 2023 році на кожен гривню власних коштів, вкладених у банківську діяльність, «ПриватБанк» отримував 16,3 грн прибутку, що свідчить про високий рівень рентабельності власного капіталу. Проте ефективність використання активів банку дещо знизилася: якщо в 2019 році на кожен гривню, вкладену в активи, банк отримував 7,15 грн чистого прибутку, то в 2023 році цей показник зменшився до 4,68 грн.

Загалом, результати дослідження вказують на стабільну діяльність «ПриватБанку» протягом 2019–2023 років, яка характеризується позитивною динамікою зростання обсягів активів, власного капіталу та зобов'язань. Однак частка власного капіталу в структурі активів знизилася з 17% до 12%, тоді як частка залучених і запозичених коштів зросла з 83% до 88%. Це зростання значною мірою пов'язане з збільшенням обсягу коштів на вимогу від юридичних і фізичних осіб, що зберігаються на рахунках банку. Така тенденція свідчить про перевагу клієнтів зберігати ліквідні кошти, які можна використати на першу вимогу, що ускладнює для банку реалізацію довгострокових активних операцій та знижує передбачуваність у плануванні.

За підсумками роботи у 2023 році «ПриватБанк» отримав рекордний прибуток у розмірі 37 765 млн грн, що стало можливим завдяки зростанню комісійних доходів, процентних доходів від операцій з цінними паперами та скороченню процентних витрат. Зменшення процентних витрат свідчить про відсутність значного попиту на депозитні програми серед клієнтів, що впливає на фінансову стратегію банку.

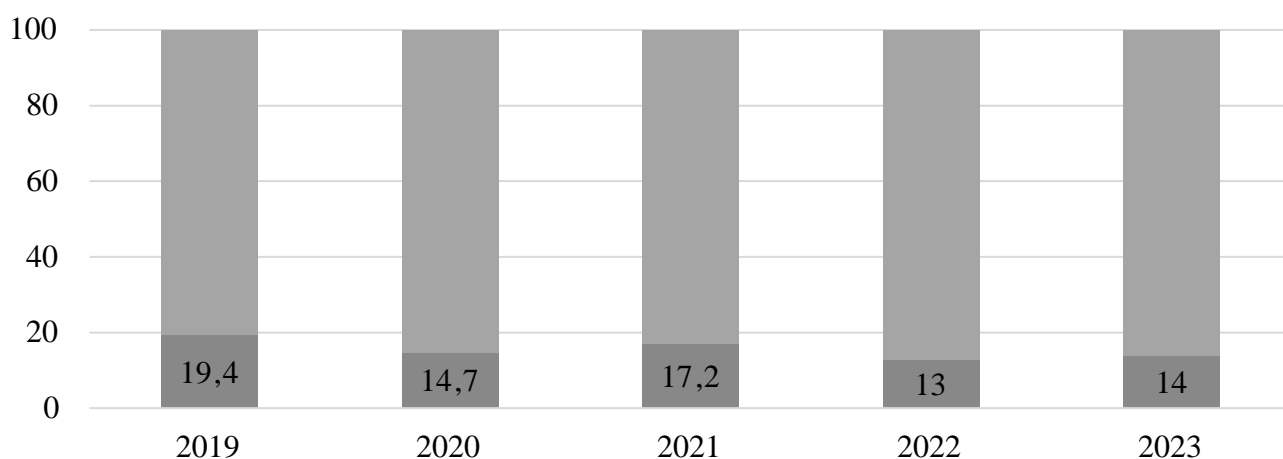
У період війни «ПриватБанк» активно підтримує різні державні ініціативи, такі як програми «єВідновлення», «єОздоровлення», «єПідтримка», співпрацює з міжнародними інституціями задля підтримки українського бізнесу та удосконалює свої канали обслуговування, забезпечуючи доступність банківських послуг для громадян навіть у складних умовах. Це свідчить про його адаптивність до викликів та високий рівень соціальної відповідальності.

2.2. Динаміка та структура кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»: аналіз показників і тенденцій

Аналіз кредитного портфеля є ключовим етапом у комплексній оцінці ефективності формування та реалізації кредитної політики банку (КПБ). Ретельне вивчення структури та якості кредитного портфеля дає можливість

виявити потенційні ризики та проблемні активи, а також визначити напрями для подальшого розвитку кредитної політики банку. Такий аналіз дозволяє своєчасно вжити заходів для підвищення стійкості банку та зниження ризиків, пов'язаних із кредитуванням.

Протягом 2019–2023 років частка кредитного портфеля в структурі чистих активів «ПриватБанку» мала тенденцію до зниження. У 2019 році вона становила 19,4%, тоді як у 2023 році знизилася до 14% (рис. 2.5). Це свідчить про зменшення ролі кредитного портфеля в загальній структурі активів банку, що може бути пов'язано зі зміною стратегії банку або його орієнтацією на інші інструменти інвестування.

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

Рис. 2.5. Частка кредитного портфелю у структурі чистих активів «ПриватБанк» за 2019-2023 рр., %

Найбільшою складовою активів банку у 2023 році стали цінні папери, що рефінансуються Національним банком України (НБУ). Вони обліковуються за справедливою вартістю на суму 171 471 млн грн, що становить 25% чистих активів банку, та за амортизаційною вартістю на суму 133 798 млн грн, що складає 20% чистих активів. Це вказує на зростаючу роль цінних паперів у структурі активів банку, які є більш ліквідними порівняно з кредитами та мають нижчий рівень ризику, що може бути важливим у контексті нестабільних економічних умов.

У період з 2019 по 2023 рік обсяг кредитного портфеля «ПриватБанку» зріс

на 57%, збільшившись з 61 033 млн грн до 98 638 млн грн. Основним фактором цього зростання стало значне збільшення обсягу кредитів, виданих юридичним особам, яке становило 138% (з 14 883 млн грн до 35 491 млн грн). Водночас обсяг кредитів, наданих фізичним особам, зріс на 30% (з 46 150 млн грн до 60 147 млн грн).

Суттєвим позитивним моментом є скорочення сум резервів під знецінення кредитів, що свідчить про покращення якості кредитного портфеля та зменшення рівня ризику неповернення позик. Якщо розглядати структуру кредитного портфеля, то кредити, надані фізичним особам, складають 63% від загального обсягу кредитів, тоді як кредити, надані бізнесу, становлять 32%.

Детальний аналіз складу кредитного портфеля свідчить, що найбільшу частку у структурі займають «Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель», які в основному представлені непрацюючими кредитами, виданими до грудня 2016 року. Їх частка в загальному обсязі кредитів зменшилася з 71% (210 579 млн грн) у 2019 році до 62% (170 042 млн грн) у 2023 році. Банк активно працює над списанням цих кредитів за рахунок резервів та поверненням списаної заборгованості.

На другому місці за обсягом знаходяться кредити, надані фізичним особам через кредитні картки. За період 2019-2023 рр. обсяг цих кредитів зріс на 5%, але у 2023 р. порівняно з 2022 р. спостерігалось зростання на 17%. Частка кредитів на кредитних картках у загальному кредитному портфелі на кінець аналізованого періоду становить 20%, що свідчить про активний розвиток роздрібного кредитування.

Третє місце у структурі кредитного портфеля займають кредити, надані малому та середньому бізнесу (МСП). У 2019 році їх частка становила лише 3%, але до 2023 року вона зросла до 9%. У грошовому вираженні кредити МСП зросли з 8 555 млн грн до 25 454 млн грн, що еквівалентно зростанню на 198%. Таке зростання обумовлене активною участю банку у державних і міжнародних програмах підтримки українського бізнесу, таких як програма розподілу кредитних ризиків ЄБРР, програма державних кредитних гарантій для нових

бізнес-кредитів, а також урядова ініціатива «5-7-9%», яка передбачає часткову компенсацію процентних ставок за бізнес-кредитами.

Динаміка обсягів кредитів, наданих фізичним особам, представлена в таблиці 2.3, що дозволяє оцінити зростання роздрібного кредитування та зміни у структурі кредитного портфеля банку протягом аналізованого періоду.

Таблиця 2.3

Обсяг наданих кредитів фізичним особам у розрізі цілей кредитування за період 2019-2023 років, млн грн [21].

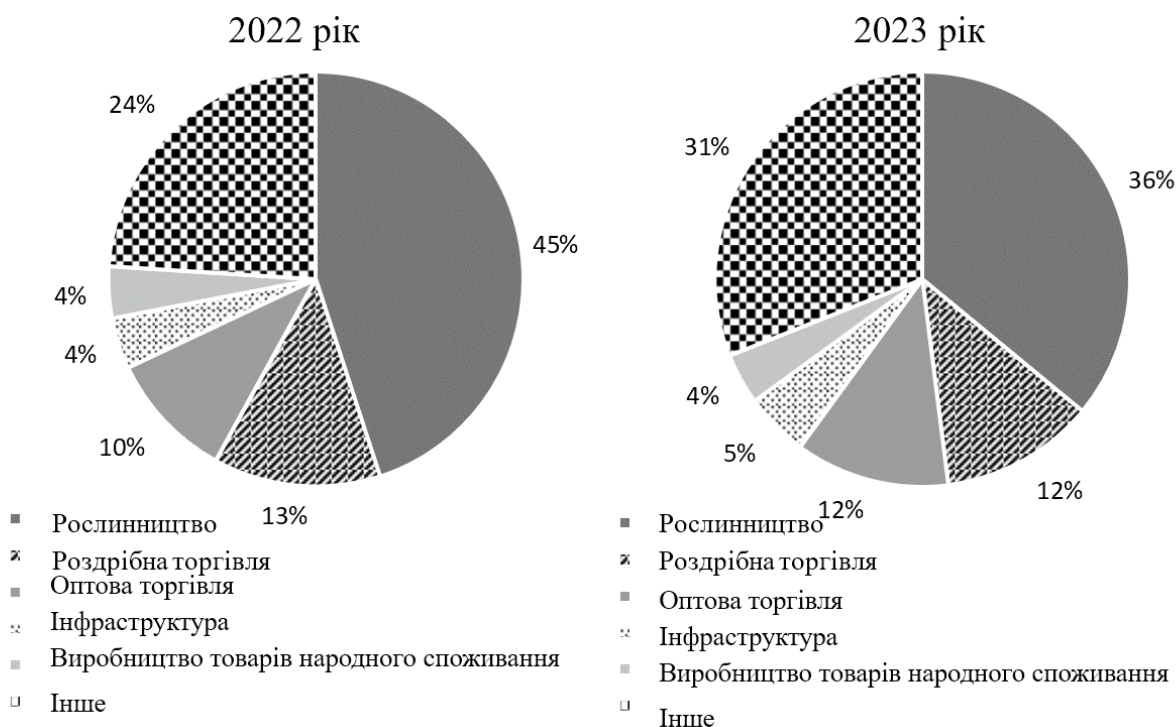
Вид кредиту	Роки					Відхилення +/- 2023 р. до 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Кредити фізичним особам – кредитні картки	51890	40609	45314	46593	54500	2610
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	11467	9566	9858	3880	9751	-1716
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	4148	3500	5343	3912	5618	1470
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	250	35	394	328	885	635
Кредити фізичним особам – інші кредити	498	129	83	26	13	-485
Вид кредиту	Роки					Відхилення +/- 2023 р. до 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	742	588	267	364	147	-595
Всього	68995	54427	61259	55103	70914	1919

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

У період 2019-2023 років спостерігається позитивна динаміка у зростанні обсягів іпотечного кредитування «ПриватБанку». Це значною мірою обумовлено участю банку у державній програмі пільгового іпотечного кредитування «ЄОселя». У 2023 році загальний обсяг кредитів, наданих за цією програмою, досяг 2573 млн грн, тоді як у 2022 році він становив лише 107 млн грн. Така динаміка свідчить про зростаючий попит на іпотечне кредитування за підтримки державних програм, що робить житло доступнішим для українців.

Протягом цього періоду загальна сума наданих кредитів та авансів (без урахування резервів на покриття очікуваних кредитних збитків) скоротилася на 7%, з 296 043 млн грн у 2019 році до 274 917 млн грн у 2023 році. Це скорочення пов'язане з кредитною політикою банку, яка спрямована на запровадження більш суворих вимог до перевірки позичальників. Посилення критеріїв перевірки призвело до скорочення обсягу виданих кредитів, проте це також сприяло підвищенню їхньої якості. Це підтверджується скороченням обсягів резервів для покриття кредитного ризику з 236 499 млн грн у 2019 році до 182 898 млн грн у 2023 році. Завдяки зменшенню обсягів резервів вдалося досягти позитивної динаміки у зростанні загального обсягу наданих кредитів та авансів: з 29 544 млн грн у 2019 році до 92 019 млн грн у 2023 році.

Для отримання детальнішого розуміння тенденцій у кредитуванні юридичних осіб та підприємств малого і середнього бізнесу (МСП), доцільно провести аналіз динаміки та структури цих кредитів за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності за 2022–2023 роки. Такий аналіз (рис. 2.6) дозволить оцінити, як розподіляються кредитні ресурси серед різних секторів економіки та виявити основні напрями підтримки бізнесу, зокрема в умовах економічної нестабільності та викликів, пов'язаних з війною.

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

Рис. 2.6. Структура кредитів наданих юридичним особам та підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП) у розрізі галузей економіки та напрямками комерційної діяльності за 2022-2023 рр.,% [21].

Протягом 2022–2023 років обсяг наданих кредитів юридичним особам та малому і середньому бізнесу (МСП) зріс на 107%. Аналіз структури цих кредитів за секторами економіки свідчить, що загальний розподіл залишився практично незмінним. Основними позичальниками є підприємства аграрного сектора, частка яких становить 36% від загального обсягу наданих кредитів. Така значна частка аграрного бізнесу пояснюється підтримкою з боку банку державних програм, зокрема програми «5-7-9%», яка надає компенсаційні виплати аграріям, стимулюючи їх розвиток.

Другою за обсягом категорією є кредити, видані на розвиток роздрібної та оптової торгівлі, частка яких складає 24%. Це свідчить про важливу роль банку в підтримці торгового сектору, який є одним з основних драйверів економіки. Крім того, кредити на розвиток інфраструктури становлять 5%, а на виробництво товарів народного споживання виділено лише 4%. Така структура відображає пріоритети банку у підтримці галузей, які найбільше потребують

фінансування в умовах нестабільності.

Важливим етапом аналізу кредитного портфеля банку є дослідження обсягів резервів, сформованих для покриття можливих втрат від знецінення кредитів. Резерви відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності банку, оскільки вони дозволяють компенсувати збитки, пов'язані з проблемними кредитами, і забезпечують надійність фінансових операцій. Адекватне резервування також впливає на фінансові показники банку, зокрема на його прибутковість, рентабельність та ліквідність.

Аналіз обсягів і структури резервів дозволяє оцінити ризикованість кредитного портфеля, визначити ефективність управління кредитними ризиками, а також виявити можливі проблемні сегменти, які потребують додаткової уваги з боку банківського менеджменту.

Обсяги сформованих резервів АТ «ПриватБанк» за 2019-2023 рр. представлені в таблиці 2.4, що дозволяє детально оцінити зміни у рівні кредитного ризику та якість управління портфелем банком протягом аналізованого періоду.

Таблиця 2.4

**Динаміка резервів на знецінення кредитів «ПриватБанк» за 2019-2023 рр.,
млн грн.**

Показник	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Резерв під очікувані кредитні збитки в межах 12 місяців	878	1112	1254	2470	2208
Резерв під очікувані кредитні збитки в межах строку дії кредиту	278	437	265	3641	2192
Резерв під очікувані кредитні збитки - знецінені кредити	235263	176135	172831	176301	178498
Всього резерву під очікувані	236499	177751	174350	182412	182898

кредитні збитки					
-----------------	--	--	--	--	--

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк»

Дані таблиці підтверджують, що найбільша частка резервів «ПриватБанку» була сформована під знецінення кредитів, виданих юридичним особам, що становить 98% від усіх сформованих резервів. Ці кредити ще в 2016 році були класифіковані Фондом гарантування вкладів як індивідуально знецінені, що суттєво вплинуло на якість кредитного портфеля банку. Проте, за період 2019–2023 років, загальний обсяг сформованих резервів скоротився з 236 499 млн грн до 182 898 млн грн, що становить зниження на 23%. Це свідчить про поступове покращення якості кредитного портфеля завдяки ефективній реалізації кредитної політики банку (КПБ).

«ПриватБанк» надає кредити під різні види забезпечення, детальна інформація щодо яких наведена в таблиці 2.5. Забезпечення не передбачене для кредитів за кредитними картками, споживчими кредитами та деякими кредитами для МСП.

Таблиця 2.5

Забезпечення кредитів наданих «ПриватБанк» у 2023 році, млн грн

Показник	Активи з надлишковим заставним забезпеченням		Активи з недостатнім заставним забезпеченням	
	Балансова вартість	Справедлива вартість забезпечення	Балансова вартість	Справедлива вартість забезпечення
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	282	1 165	127	-
Кредити юридичним особам	5 051	9 070	517	380
Кредити юридичним особам,	1 459	1 468	-	-

що надані за операціями РЕПО				
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	4 177	9 026	177	5
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	793	1 799	24	-
Кредити фізичним особам – інші кредити	9	28	-	-
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	10 410	27 802	13 273	5 553
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	596	1 813	44	-

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк».

Найбільший обсяг забезпечення надано під кредити малому та середньому бізнесу (МСП), де в якості забезпечення використовуються об'єкти комерційної нерухомості, автомобілі, обладнання тощо. Це цілком логічно, зважаючи на значне зростання обсягу кредитів, виданих підприємствам МСП, на 198% за останні п'ять років. Динаміка обсягів сформованого забезпечення є прямопропорційною до динаміки зростання відповідного виду кредитів, що свідчить про відповідальне управління кредитними ризиками банку.

Таким чином, скорочення резервів та збільшення забезпечення під кредити свідчить про покращення якості кредитного портфеля та ефективність застосовуваних банком інструментів управління ризиками.

Отже, проведений аналіз кредитного портфеля «ПриватБанку» засвідчив, що найбільшу частку у його структурі займають «Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель». Ці непрацюючі кредити, видані до грудня 2016 року, продовжують становити значну частку портфеля, хоча їхня частка скоротилася з 71% до 62%, що є позитивним зрушенням.

Серед наданих кредитів переважну частину становлять кредити фізичним особам – 63%, тоді як лише 32% припадає на кредити юридичним особам. В абсолютних показниках кредитний портфель зріс на 57%, що стало можливим завдяки збільшенню обсягів кредитування фізичних осіб, зокрема через кредитні картки, активізацію кредитування підприємств малого та середнього бізнесу, а також зростання обсягів іпотечного кредитування.

Серед юридичних осіб основними клієнтами банку виступають аграрні підприємства, що активно користуються програмами підтримки, такими як «5-7-9%», а також представники роздрібної та оптової торгівлі. Це свідчить про орієнтацію банку на підтримку стратегічно важливих секторів економіки, які відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та розвитку.

2.3. Оцінка ефективності кредитної політики та управління кредитними ризиками

Оцінка ефективності кредитної політики та управління кредитними ризиками є ключовим аспектом діяльності комерційного банку, що впливає на його фінансову стійкість, конкурентоспроможність і здатність адаптуватися до змін у економічному середовищі. В сучасних умовах економічної нестабільності та підвищених ризиків, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, розробка та реалізація ефективної кредитної політики набуває особливого значення.

Одним із пріоритетних завдань керівництва банку є розробка та впровадження ефективної кредитної політики. У досліджуваному нами банку функціонує «Положення про кредитну політику АТ КБ ПриватБанку», в якому окреслено основні положення щодо реалізації кредитної політики, зокрема мету, завдання та функції. Цей документ містить розділи, що охоплюють різноманітні аспекти кредитної діяльності: клієнти та продукти, валюта фінансування, цільові галузі для кредитування, ухвалення інновацій та змін,

обробка виключних ситуацій, основні принципи кредитування, організація кредитного процесу, мінімальні вимоги до потенційних позичальників, стандарти кредитних угод, кредитні повноваження, моніторинг кредитів, економічні заходи у роботі з проблемними кредитами, та звітність.

Кредитна політика банку не лише інтегрована в загальну стратегію установи, але й виступає ключовим інструментом управління кредитною діяльністю. Вона регулює процеси надання кредитів, встановлення відсоткових ставок, контроль якості кредитного портфеля, а також роботу з проблемними позиками. Основна мета будь-якої кредитної політики полягає у досягненні максимального прибутку при мінімальному рівні ризику, а також у забезпеченні сталого зростання шляхом підвищення якості кредитного портфеля.

З деталями кредитних програм банку можна ознайомитися на офіційному сайті «ПриватБанку» [40]. Однак, варто зауважити, що збільшення обсягу кредитного портфеля не завжди свідчить про ефективність кредитної політики. Відтак, важливим етапом дослідження є оцінка ефективності реалізації кредитної політики «ПриватБанку» з урахуванням показників прибутковості та ризиковості кредитного портфеля, які вже були розглянуті у першому розділі.

На основі фінансової звітності банку було розраховано ключові показники прибутковості кредитного портфеля (табл. 2.6), що дозволяє детальніше оцінити ефективність управління кредитною діяльністю банку.

Таблиця 2.6

Показники дохідності кредитного портфелю «ПриватБанк» за 2019-2023

рр.

Показник	Роки					Темп приросту, %
	2019	2020	2021	2022	2023	
Рівень дохідності, %	11,43	8,72	8,49	7,85	10,35	-9,49
Частка процентних доходів у загальному обсязі доходів, %	71,04	37,94	40,42	26,84	27,98	-60,61

Чиста процентна маржа, грн.	0,07	0,04	0,06	0,06	0,08	19,43
Дохідність кредитної діяльності на одиницю активів, грн.	0,07	0,04	0,04	0,03	0,04	-52,53
Рентабельність кредитних операцій, грн.	2,39	1,70	3,15	5,22	4,30	79,90

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк».

Показник рівня доходності від кредитних операцій визначається як співвідношення отриманих процентних доходів до обсягу кредитного портфеля. Цей показник відображає ефективність реалізації кредитної політики, демонструючи дохідність коштів, наданих банком у тимчасове користування клієнтам. У 2019 році рівень доходності становив 11%, тоді як у 2023 році він знизився до 10%, що свідчить про негативну тенденцію. Водночас темпи зростання процентних доходів випереджали темпи зростання кредитного портфеля, що вказує на підвищення відсоткових ставок за наданими кредитами.

Частка процентних доходів у загальних доходах банку суттєво зменшилася: з 71% у 2019 році до 28% у 2023 році. Це зумовлено тим, що більша частина процентних доходів формувалася за рахунок вкладень у цінні папери з низьким ризиком, зокрема в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) та депозитні сертифікати.

Показник чистої процентної маржі за аналізований період зріс на 19%, що є позитивним сигналом для «ПриватБанку». Зростання цього показника обумовлено збільшенням обсягів процентних доходів, зростанням кредитного портфеля та скороченням процентних витрат, що свідчить про ефективне управління банком своїми ресурсами та кредитними ризиками.

Протягом досліджуваного періоду спостерігається зниження показника доходності кредитної діяльності на одиницю активів, що є негативним аспектом для «ПриватБанку». У 2019 році на кожну гривню активів припадало 0,07 грн доходу, тоді як у 2023 році цей показник знизився до 0,04 грн.

Зниження даного показника зумовлене зменшенням процентних доходів від кредитних операцій у порівнянні з загальним обсягом активів. Це свідчить про менш ефективне використання банком своїх активів для генерування доходу через кредитування, що пояснюється переорієнтацією на інвестиційну діяльність.

Значна частина активів банку була спрямована на вкладення в державні цінні папери з низьким ризиком, які пропонують привабливі процентні ставки. Це свідчить про те, що банк свідомо обирає стратегію диверсифікації активних операцій, надаючи перевагу менш ризиковим, але стабільно прибутковим інвестиціям. Низький рівень доходності кредитної діяльності не обов'язково вказує на неефективне використання ресурсів банку, а радше на адаптацію його стратегії до ринкових умов. Така переорієнтація дозволяє банку забезпечувати стабільне зростання прибутковості завдяки вдалій процентній політиці та диверсифікації джерел доходів.

Рентабельність кредитних операцій зросла на 80%, що свідчить про ефективну реалізацію процентної політики, спрямованої на оптимізацію співвідношення між вартістю залучених і розміщених ресурсів. Це підтверджується тим, що ставки за кредитами значно перевищують депозитні ставки. Крім того, протягом аналізованого періоду обсяг процентних витрат суттєво знизився, що вказує на зменшення попиту на депозитні програми. Основними причинами цього є висока інфляція та низька прибутковість депозитів, що робить їх менш привабливими для клієнтів.

Далі, для оцінки ефективності кредитної політики, було проведено аналіз показників ризику кредитного портфеля (табл. 2.7). Коефіцієнт якості кредитного портфеля демонструє тенденцію до зниження, хоча його значення залишається на достатньо високому рівні. Це обумовлено наявністю значної частки знецінених кредитів, переданих Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що належали еквласникам банку. Проте, поступове зменшення обсягу цих резервів і зростання кредитного портфеля сприяли зниженню коефіцієнта якості на 17%. Це свідчить про зменшення ризиковості кредитних операцій, що

є результатом впровадження більш ефективної та обґрунтованої до ризиків кредитної політики банку.

Таблиця 2.7

Показники ризику кредитного портфелю «ПриватБанк» за 2019-2023 рр.

Показник	Роки					Темп приросту, %
	2019	2020	2021	2022	2023	
Коефіцієнт якості кредитного портфелю	0,80	0,76	0,72	0,73	0,67	-16,72
Коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку	4,34	3,36	2,62	3,16	2,20	-49,37
Коефіцієнт покриття кредитного портфелю власним капіталом	0,18	0,23	0,27	0,23	0,30	64,49
Коефіцієнт проблемних кредитів	0,81	0,77	0,72	0,71	0,66	-18,68

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності АТ «ПриватБанк».

Відповідно, коефіцієнт покриття класифікованих кредитів власним капіталом банку залишається на високому рівні, що свідчить про підвищений рівень кредитного ризику. У 2019 році резерви під знецінення кредитів перевищували розмір власного капіталу в чотири рази, а до кінця 2023 року це співвідношення скоротилося до двократного перевищення. Така динаміка є позитивним сигналом, оскільки зменшення цього коефіцієнта свідчить про поступове поліпшення якості кредитного портфелю.

Коефіцієнт покриття кредитного портфелю власним капіталом показує ступінь захищеності кредитного портфелю банку, вказуючи на те, яка частина власних коштів припадає на кожен гривню виданих кредитів. Цей показник є ключовим для оцінки фінансової стійкості банку та його здатності протистояти можливим втратам у разі неповернення кредитів. За аналізований період коефіцієнт зріс на 64%, що свідчить про зміцнення фінансової позиції «ПриватБанку». На кінець 2023 року на кожен гривню виданих кредитів

припадає 0,30 гривні власного капіталу. Це зростання пояснюється збільшенням обсягу власного капіталу банку, що характеризує його як фінансово стійку установу, здатну витримувати можливі збитки від кредитних ризиків.

Коефіцієнт проблемних кредитів, який вказує на частку проблемних позик у загальному обсязі кредитного портфеля, знизився з 0,81 у 2019 році до 0,66 у 2023 році. Це свідчить про зниження рівня кредитного ризику, хоча значення коефіцієнта все ще залишається досить високим. Основною причиною цього є збереження значної частки знецінених кредитів, особливо тих, які були видані юридичним особам.

Таким чином, проведений аналіз ефективності кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» за 2019-2023 роки виявив ряд ключових тенденцій. Зокрема, рівень дохідності кредитного портфеля знизився на 9%, а частка процентних доходів від кредитних операцій у загальному обсязі доходів скоротилася на 61%. Це пояснюється зміщенням акценту банку на операції з інвестиційними цінними паперами, які, хоча й характеризуються нижчим рівнем ризику, забезпечують стабільний дохід. Така переорієнтація відобразилася і на зменшенні дохідності кредитної діяльності на одиницю активів.

Попри зниження деяких показників, спостерігалось покращення чистої процентної маржі та рентабельності кредитних операцій. Зростання цих показників стало можливим завдяки збільшенню процентних доходів разом із суттєвим скороченням процентних витрат, що свідчить про успішну реалізацію ефективної процентної політики в частині управління співвідношенням між залученими і розміщеними ресурсами.

Оцінка ризиковості кредитного портфеля показала високий рівень кредитного ризику, що обумовлено значними обсягами знецінених кредитів юридичних осіб, переданих Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Проте позитивною тенденцією є поступове зниження рівня цих показників, що вказує на послідовну роботу банку зі зниження ризиковості кредитної діяльності. Це досягається завдяки впровадженню більш зваженої та ефективної кредитної

політики, орієнтованої на мінімізацію ризиків і підтримку стабільного фінансового стану банку.

Висновки до розділу 2

У ході дослідження кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» було здійснено оцінку динаміки та ефективності управління кредитним портфелем за період 2019-2023 років. Основні висновки можна сформулювати наступним чином:

1. За аналізований період обсяг кредитного портфеля зріс на 57%, що в першу чергу зумовлено зростанням кредитування фізичних осіб, малого та середнього бізнесу, а також іпотечного кредитування. Збільшення частки кредитів фізичним особам та бізнесу свідчить про активну роботу банку у сфері роздрібного кредитування та підтримку підприємницької діяльності.

2. Спостерігається скорочення частки проблемних кредитів, що були видані до націоналізації банку, з 71% до 62%. Це свідчить про ефективну роботу банку у напрямі зменшення обсягу непрацюючих активів та підвищення якості кредитного портфеля.

3. Аналіз показників доходності засвідчив зниження рівня доходності кредитного портфеля з 11% у 2019 році до 10% у 2023 році. Водночас, спостерігається зростання чистої процентної маржі на 19%, що свідчить про покращення прибутковості від кредитних операцій завдяки зростанню процентних доходів і скороченню процентних витрат.

4. Коефіцієнти ризиковості кредитного портфеля свідчать про високий рівень кредитного ризику, що пояснюється значною часткою знецінених кредитів юридичних осіб, переданих від ФГВФО. Проте зниження рівня ризиків за досліджуваний період демонструє ефективність реалізованих заходів з управління кредитними ризиками.

5. Зростання рентабельності кредитних операцій на 80% свідчить про

вдалу реалізацію процентної політики, спрямованої на оптимізацію співвідношення між ціною залучених і розміщених ресурсів. Це підтверджується також скороченням процентних витрат на тлі зниження попиту на депозитні програми.

Таким чином, результати проведеного аналізу свідчать про ефективність кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк», яка орієнтована на підвищення якості кредитного портфеля, зниження кредитних ризиків і забезпечення стабільної фінансової діяльності банку.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

3.1. Стратегічні підходи до підвищення ефективності кредитної діяльності банків

На основі проведеного аналізу практичної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» можна окреслити основні недоліки в кредитній діяльності, які нині є характерними для багатьох українських банків. Світова фінансова криза стала каталізатором, що виявив значні прогалини в організації кредитного процесу. Цей процес охоплює всі етапи від визначення умов і параметрів кредитування до підписання кредитного договору та подальшого моніторингу виконання зобов'язань.

Кредитування, будучи одним із ключових джерел доходу для банків, також є однією з найбільш ризикованих сфер їхньої діяльності. З огляду на це, важливою умовою успішного здійснення кредитних операцій є ефективне управління кредитними ризиками. Це вимагає не лише зниження ймовірності виникнення проблемних кредитів, але й запровадження дієвих механізмів їхнього врегулювання.

Важливою складовою успіху є впорядкування кредитного процесу та впровадження ефективної й гнучкої системи управління кредитами. Це дозволить забезпечити фінансову стійкість банку, підвищити його конкурентоспроможність та зміцнити ринкові позиції.

На нашу думку, ключовими недоліками кредитної діяльності українських комерційних банків є наступні аспекти:

1. Висока концентрація кредитного портфеля на великих позичальниках. Це створює значний ризик для банку, оскільки в разі зниження платоспроможності цих позичальників, зокрема під час економічних спадів,

банк може зіткнутися зі збільшенням кредитного ризику.

2. Невідповідна валютна структура кредитного портфеля. За умов відсутності валютних надходжень у позичальників, валютні коливання можуть призвести до значних фінансових втрат як для клієнтів, так і для самого банку.

3. Залежність від ресурсної бази приватних клієнтів. Конкуренція на фінансовому ринку за залучення коштів приватних осіб стає ще складнішою через соціально-політичну нестабільність у країні, що може негативно впливати на ліквідність банків.

4. Негативний вплив макроекономічних факторів. Нестабільна ділова активність у певних секторах економіки може значно погіршити фінансові показники банку, особливо якщо кредитна діяльність банку сильно залежить від цих секторів.

5. Обмежена диверсифікація кредитних вкладень. Концентрація кредитів у кількох галузях або серед обмеженої кількості позичальників підвищує ризики для банку.

6. Збільшення обсягу класифікованих кредитів. Це свідчить про погіршення якості кредитного портфеля і підвищення ймовірності фінансових втрат.

7. Занадто ризикована кредитна політика. Надмірна орієнтація на високоризикові кредити може привести до значних втрат і нестабільності фінансового стану банку.

8. Недостатня оцінка платоспроможності позичальників. На етапі видачі кредиту не завжди проводиться ретельний аналіз фінансового стану позичальників, що збільшує ризик неповернення кредитів.

9. Недостатній контроль за цільовим використанням кредитів. Відсутність належного моніторингу використання наданих кредитів підвищує ризик нецільового використання коштів і збільшує кредитні втрати.

10. Незадовільне забезпечення кредитів. Недостатнє або неякісне забезпечення кредитів знижує можливості банку в погашенні боргів у разі дефолту позичальників.

11. Проблеми з захистом прав власності. Недосконала правова система і недостатній захист прав власності можуть призводити до проблем у стягненні застави за невиконаними кредитами.

Звісно, цей перелік не є вичерпним, оскільки кожен банк має свої специфічні особливості. Проте, зазначені проблеми є типовими для багатьох українських банків і вимагають впровадження цільових заходів.

Для усунення цих недоліків доцільно розробити та впровадити програму змін і інновацій у кредитній діяльності. Ця програма повинна включати заходи, що можуть бути адаптовані до конкретних умов роботи кожного банку. Вона має охоплювати вдосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників, підвищення рівня диверсифікації кредитного портфеля, розробку нових кредитних продуктів і покращення процедур управління ризиками.

Заходи з удосконалення кредитної діяльності банків мають бути спрямовані на розширення спектра послуг, підвищення їх доступності та забезпечення належного рівня управління кредитними ризиками. Нижче наведені ключові пропозиції, які можуть суттєво покращити кредитну діяльність банківських установ:

1. Оновлення банківських продуктів для юридичних осіб. Запровадження нових видів банківських рахунків, таких як поновлювані та поточні рахунки, дозволить підприємствам гнучкіше управляти своїми фінансовими ресурсами.

2. Нові продукти для фізичних осіб. Розробка банківських продуктів, орієнтованих на соціально вразливі групи населення, забезпечить ширший доступ до фінансових ресурсів і сприятиме соціальному розвитку.

3. Кредитні програми для початківців у бізнесі. Створення програм кредитування для підприємців-початківців, таких як кредити на стартовий капітал, стимулюватиме розвиток малого та середнього бізнесу.

4. Диференціація процентних ставок. Впровадження індивідуального підходу до визначення процентних ставок на основі аналітичної роботи щодо кожного позичальника дозволить оптимізувати ризики та збільшити

прибутковість кредитних операцій.

5. Комплексна оцінка кредитоспроможності. Розширення переліку фінансових коефіцієнтів, що аналізуються при оцінці кредитоспроможності, допоможе отримати більш повну картину фінансового стану позичальника та знизити ризики невиконання зобов'язань.

6. Індивідуальний підхід до проблемної заборгованості. Використання гнучких методів стягнення проблемних кредитів дозволить ефективніше вирішувати питання з неплатоспроможними позичальниками.

7. Удосконалення оцінки ділової репутації клієнта. Поглиблений аналіз ділової репутації позичальника сприятиме зниженню ризиків пов'язаних із кредитуванням ненадійних клієнтів.

8. Спрощення процесу оформлення кредитів. Розробка мінімального пакету документів і скорочення часу на розгляд кредитних заявок зроблять кредитування більш доступним для клієнтів.

9. Роз'яснення ключових аспектів кредитних договорів. Забезпечення клієнтів детальною інформацією щодо умов кредитування допоможе уникнути непорозумінь і підвищить рівень довіри до банку.

10. Активна робота з потенційними клієнтами. Проведення акцій, презентацій і промоційних кампаній сприятиме залученню нових клієнтів і підвищенню лояльності існуючих.

11. Формування привабливого іміджу банку. Підвищення рівня клієнтоорієнтованості та формування позитивного іміджу банку сприятиме його популяризації на ринку та зміцненню конкурентних позицій.

Враховуючи поточні тенденції грошово-кредитного ринку України, перед впровадженням будь-яких нововведень необхідно ретельно аналізувати можливі ризики. У таблиці 3.1 окреслено шляхи вдосконалення кредитування та відповідні ризики, які можуть виникнути під час їх реалізації.

Застосування цих заходів дозволить не лише підвищити ефективність кредитної діяльності банків, а й покращити управління кредитними ризиками. В результаті, банки зможуть більш успішно конкурувати на ринку фінансових

послуг, забезпечуючи високий рівень обслуговування своїх клієнтів.

Таблиця 3.1

Шляхи вдосконалення процесу кредитування з урахуванням можливих ризиків

Заходи	Результат	Ризики
Застосування для юридичних осіб нових кредитних продуктів	Індивідуальний підхід до окремих позичальників при оцінці їхнього фінансового стану, розміру ліквідних обігових коштів, масштабу виробництва та комерційної репутації при запровадженні поновлюваних кредитів та кредитування поточного рахунку	Ризик наявності стабільних і платоспроможних клієнтів, яких задовольняли б умови кредитування
Застосування для фізичних осіб нових кредитних продуктів	Розробка раціональних підходів до кредитування найменш захищених верств населення (інвалідів, людей похилого віку, студентів) із застосуванням більш м'яких вимог до позичальника	Ризик неповернення кредиту
Створення кредитної програми для стартового капіталу	Ретельне оцінювання підприємницького проекту з урахуванням усіх аспектів ризику, терміну окупності та можливої окупності кредитування цього суб'єкта господарювання	Ризик відсутності успішних проектів
Вдосконалення маркетингової політики (формування привабливого іміджу банку)	Проводити систематичну рекламу через ЗМІ й Інтернет, прес-конференції, розповсюдження рекламних буклетів, додаткову інформацію за виписками з банківських рахунків, просування існуючих клієнтів та мотивацію персоналу для залучення нових клієнтів, благодійні акції	Ризик непокриття діяльності
Доповнення переліку фінансових коефіцієнтів	Відбір і розробка фінансових показників для комплексного аналізу майбутнього позичальника з урахуванням не тільки фінансових показників його бізнесу, але й інших аспектів, таких як бізнесова репутація, сімейний стан і т. ін.	Ризик існування достатньої кількості клієнтів, які повинні відповідати всім критеріям оцінки
Стягнення безнадійних боргів	Індивідуальний підхід при стягненні проблемної заборгованості з урахуванням кожного окремого випадку та організація процесу задля пришвидшення розгляду справ	Ризик нереалізації заставного майна позичальника

З урахуванням ризиків та адаптації до специфіки діяльності кожного комерційного банку, запропоновані заходи можуть ефективно допомогти подолати основні проблеми та недоліки у сфері кредитування. Важливо враховувати, що під час впровадження цих заходів необхідно орієнтуватися на реалії зовнішнього середовища, враховувати його вплив—як позитивний, так і

негативний, а також аналізувати позицію банку на ринку.

Крім того, необхідно враховувати тактичні та стратегічні цілі банку, його обрану стратегію, специфіку цільової аудиторії, фінансові можливості установи, а також потенціал інвесторів і акціонерів. Лише за умови комплексного підходу та відповідного налаштування заходів до індивідуальних потреб і можливостей банку можна досягти ефективного удосконалення кредитної діяльності.

Таким чином, запропонований типовий план дій може стати основою для розробки більш конкретних та адаптованих заходів для покращення кредитної роботи банків у сучасних умовах функціонування українського банківського ринку.

3.2. Впровадження андеррайтингу як ключового інструменту оцінки кредитоспроможності позичальників

У сучасних умовах отримання високого доходу неминуче супроводжується підвищеними ризиками, особливо у банківській сфері. Світова фінансова криза ще більше ускладнює ситуацію, впливаючи не лише на макроекономічні показники держави, а й на фінансові результати децентралізованих філій. Внаслідок цього підприємства стикаються з труднощами у розвитку своєї виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності, зокрема за рахунок кредитних ресурсів. У таких умовах кредитні операції стають значно ризикованішими, що робить розвиток андеррайтингу одним із ключових інструментів для оцінки кредитоспроможності позичальників.

Андеррайтинг передбачає не лише управління ризиками на транзакційному рівні, включаючи укладання ринкових угод та схвалення кредитів, але й на портфельному рівні. Це включає розробку кредитної та депозитної політики, вибір оптимального кредитного портфеля, аналіз

потенційних втрат та застосування механізмів страхування. Ефективне вирішення бізнес-завдань, зокрема мінімізація ризиків, можливо лише за умов тісної взаємодії економічних суб'єктів.

У сучасному банківському середовищі андеррайтинг все частіше стає ключовим елементом управління ризиками, виступаючи своєрідною формою аутсорсингу, де частина повноважень передається спеціалізованому підрозділу. Андеррайтинг можна визначити як процедуру оцінки кредитоспроможності позичальника, будь то фізична чи юридична особа. Це оцінка ймовірності погашення кредиту, що включає аналіз кредитоспроможності позичальника відповідно до встановлених банком процедур, а також прийняття рішення щодо надання кредиту або відмови в його видачі.

Термін "андеррайтинг" був запозичений із зарубіжної економічної термінології і означає поступову оцінку даних потенційного позичальника з метою визначення його здатності повернути або не повернути запитуваний кредит [17]. Оскільки процедура андеррайтингу є досить складною та трудомісткою, її виконання зазвичай доручається кільком підрозділам комерційного банку: юридичному відділу, службі безпеки, відділу з цінних паперів, відділу житлового будівництва тощо. В окремих банках андеррайтинг здійснюється спеціалізованим підрозділом, який акумулює інформацію від інших служб і на основі цього робить висновок про доцільність надання кредиту. Часто андеррайтери виконують роль експертів з ризиків у рамках укладання угод [11].

Процедура андеррайтингу є внутрішнім процесом банку, тому андеррайтери повинні дотримуватись загальних правил поведінки співробітників, включаючи дотримання вимог щодо збереження банківської таємниці. На початковому етапі заявка на кредит надходить до кредитного інспектора, який формує попередній висновок про угоду, збираючи всю необхідну інформацію про потенційного позичальника.

Банки часто стикаються з необхідністю виконання планових показників з кредитування, що іноді призводить до схвалення угод з високим ризиком, які

згодом трансформуються у прострочену заборгованість. У деяких випадках банк може стати «залежним» від позичальника, коли останній потребує додаткових позик або змушений звертатися до інших банків для рефінансування своїх зобов'язань з метою погашення первинного кредиту.

Оцінка платоспроможності позичальника є ключовим етапом у процесі схвалення кредиту. Позичальники повинні заздалегідь знати про вимоги банку, оскільки особлива увага приділяється таким аспектам, як кредитна історія, тривалість підприємницької діяльності (зазвичай не менше року), наявність позитивних фінансових потоків, забезпечення кредиту та інші показники. Хоча критерії оцінки платоспроможності позичальників у більшості комерційних банків подібні, їх відносна вага може варіюватися від банку до банку та змінюватися з часом навіть у межах однієї фінансової установи.

На стадії розгляду кредитної угоди важливо виявити потенційні проблеми з поверненням коштів і оцінити ризики за ступенем їхньої значущості. Завдання кредитного інспектора полягає в тому, щоб на початковій стадії прийняти рішення про доцільність подальшого розгляду заявки або про відмову у видачі кредиту.

Практика показує, що багато банків стикаються з проблемою неповернення кредитів. Чим ретельніше проводиться аналіз кредитоспроможності, тим вища ймовірність повернення виданих коштів. Таким чином, оцінка платоспроможності є одним із найефективніших інструментів зниження кредитного ризику та важливим елементом реалізації ефективної кредитної політики банку. Вона дозволяє мінімізувати ризики ще на етапі розгляду заявки.

Зазвичай результатом аналізу кредитоспроможності є відмова у наданні кредиту компаніям, які працюють на ринку менше року, мають прострочену кредиторську заборгованість, непрозорий бізнес або не мають достатнього заставного забезпечення, а також тим, які є учасниками судових процесів.

Якщо під час попереднього аналізу не було виявлено явних причин для відмови у наданні кредиту, заявка переходить на наступний етап розгляду. На

цьому етапі вона у вигляді опрацьованої угоди передається андеррайтеру, що забезпечує додатковий рівень контролю. Таким чином, здійснюється подвійна перевірка фахівцями-аналітиками, що сприяє підвищенню якості оцінки кредитного ризику.

У кожному банку процедура оцінки платоспроможності позичальника може мати свої особливості, зумовлені внутрішньою політикою та затвердженою системою андеррайтингу. Проте, основна місія андеррайтера залишається незмінною – це детальний аналіз різних ризиків, пов'язаних із кредитуванням, надання рекомендацій щодо їх мінімізації та створення переліку критеріїв для своєчасного виявлення потенційних загроз. Такий процес забезпечує незалежну експертизу кредитної угоди.

Для забезпечення об'єктивності андеррайтингу цей підрозділ має автономну структуру, незалежну від інших кредитних відділів. Важливо, щоб керівники управління андеррайтингу не мали прямого зв'язку з керівниками підрозділів, що займаються видачею кредитів, аби уникнути конфлікту інтересів. Крім того, мінімізується будь-який тиск на андеррайтерів з боку як кредитних експертів, так і клієнтів.

Суттєвою відмінністю між підрозділами кредитування та андеррайтингу є система мотивації та преміювання. Ефективність роботи співробітників кредитного відділу оцінюється за кількістю успішно укладених угод, тоді як результативність андеррайтерів – за кількістю розглянутих заявок, незалежно від прийнятого рішення. У випадку ж неповернення кредиту передбачено систему демотивації для співробітників андеррайтингу, що стимулює їх до більш ретельної оцінки ризиків.

З цієї причини виникає певна напруга між кредитними інспекторами, які прагнуть отримати схвалення угод, і андеррайтерами, які, зосереджуючись на безпеці банку, можуть надто обережно підходити до оцінки ризиків. Така ситуація потребує збалансованого підходу, щоб забезпечити ефективну кредитну політику без надмірного ризику для фінансової установи.

Унаслідок цього виникає проблема конфлікту інтересів між кредитними

інспекторами та андеррайтерами. Головна мета кредитних інспекторів – забезпечити виконання плану кредитування, видавши якомога більше кредитів, навіть якщо деякі з них мають сумнівну перспективу повернення. Андеррайтери, зі свого боку, орієнтовані на мінімізацію ризиків і прагнуть відхилити якомога більше заявок, що здаються їм підозрілими.

Остаточне рішення щодо кредитної угоди ухвалює кредитний комітет, який складається з уповноважених осіб банку, включаючи андеррайтера, якщо система андеррайтингу впроваджена. Рішення кредитного комітету повинно ґрунтуватися на ретельному аналізі відповідності ступеня ризику і очікуваної прибутковості. Кредитна угода вважається прийнятною, якщо очікуваний прибуток значно перевищує потенційні ризики.

У найближчій перспективі у сфері управління ризиками очікуються суттєві зміни, зумовлені новими викликами і змінами у зовнішньому середовищі. Банкам вже сьогодні слід аналізувати свою діяльність і коригувати підходи до управління кредитними ризиками.

Поліпшення систем контролю кредитних ризиків передбачає розробку сучасних моделей організації управління ризиками. Вони мають базуватися на принципі модульності, де кожен підрозділ виконує свою специфічну функцію. На чолі цієї структури знаходиться Наглядова рада, під нею – Правління банку, а нижче – Кредитний комітет, Ревізійний комітет та Комітет з управління ризиками. Останній має відігравати ключову роль у координації та контролі рівня кредитних ризиків.

Для ефективного управління ризиками необхідно забезпечити тісну взаємодію між усіма підрозділами банку. Впровадження спеціалізованого Комітету з управління ризиками, підзвітного Правлінню банку, дозволить підвищити ефективність цього процесу. Такий комітет буде відповідальний за формування, реалізацію та моніторинг політики управління ризиками, забезпечуючи узгодженість між стратегічними цілями банку та його операційною діяльністю.

Такий підхід до розміщення Комітету з управління ризиками в структурі

банку надасть йому можливість:

- Досягти високого рівня формалізації процесів управління кредитними ризиками, що полегшить впровадження автоматизованих систем аналізу та моніторингу.

- Швидко отримувати необхідну інформацію для всебічного аналізу ризиків, що дозволить точніше оцінювати їх рівень і приймати зважені рішення.

- Поєднувати централізоване і децентралізоване управління кредитними ризиками, що сприятиме гнучкості та ефективності у реагуванні на ризики.

Це забезпечить можливість своєчасного і адекватного втручання в процеси управління банківською діяльністю та посилить контроль над ризиками.

Для впровадження інтегрованої системи управління ризиками необхідно синхронізувати стратегії, процеси, технології та людський капітал банку. Метою такої інтеграції є підвищення ефективності управління взаємозалежностями ризиків і можливостей, перетворюючи управління кредитними ризиками на конкурентну перевагу.

Ключові принципи інтегрованої системи управління кредитними ризиками включають:

- Створення базової платформи для управління ризиками, яка потребує мінімального перехідного періоду, але вимагає підвищення професіоналізму працівників банку.

- Орієнтація на збільшення реальної вартості банку через вдосконалення управління ризиками.

Для реалізації цієї концепції банк повинен:

- Створити конкурентні переваги шляхом інтеграції управління ризиками в стратегічне планування, посилення процесу оцінки ризиків, оптимізації розподілу ресурсів, та свідомого прийняття ризиків, які можуть бути неприйнятними для конкурентів.

- Оптимізувати витрати на управління ризиками, адекватно

оцінюючи ризики угод, спрощуючи контроль за ними та комплексно вирішуючи питання передачі ризиків.

– Підвищити ефективність банківського бізнесу через прогнозування ризиків, вимірювання ефективності стратегій управління ризиками, забезпечення прозорості для всіх зацікавлених сторін.

Вдосконалення методик андеррайтингу дозволить знизити рівень кредитного ризику, підвищити якість кредитного портфеля і забезпечити ефективність кредитних операцій. Отже, впровадження системи управління кредитними ризиками слід здійснювати поступово, з урахуванням специфіки кожного банку.

3.3. Удосконалення методик і технологій оцінки та мінімізації кредитного ризику

У сучасних умовах високої економічної нестабільності й зростаючих ризиків фінансової діяльності питання удосконалення методик і технологій оцінки та мінімізації кредитного ризику набуває особливої актуальності. Кредитний ризик, що виникає у процесі взаємодії банківських установ із позичальниками, є одним із ключових викликів для фінансових організацій. Недооцінка або недостатнє управління цим ризиком може призвести до значних фінансових втрат, що впливають на загальну стабільність банківської системи. Тому ефективні механізми оцінки та мінімізації кредитного ризику стають важливим інструментом забезпечення фінансової надійності та конкурентоспроможності банківських установ на ринку.

Кредитний ризик є одним із найважливіших ризиків для банків, оскільки саме він часто спричиняє проблемну заборгованість і фінансові втрати, зумовлені неплатоспроможністю позичальників. У період фінансової кризи особливого значення набуває швидка оцінка стану компаній, які входять до кредитного портфеля банку, а також ретельний і обґрунтований підхід до

формування оптимальних умов кредитування. Ефективне вирішення цього завдання неможливе без використання систематизованої оцінки та управління ризиками.

Системи оцінки й управління ризиками наявні у кожній фінансовій і навіть нефінансовій організації, але часто вони є лише формальністю, що знижує їхню ефективність. Наявність неадекватної системи для оцінки та управління ризиками контрагентів може призвести до неефективності та банкрутства як окремих компаній, так і цілих фінансових установ.

Значна ймовірність змін на українському фінансовому ринку вимагає побудови дієвої системи управління ризиками, яка повинна включати організаційну, аналітичну, операційну і технічну підтримку. Часто банківські установи недооцінюють значення системного підходу в оцінці кредитних ризиків. Це пояснюється нестачею методичного та практичного досвіду, оскільки розвиток цієї сфери в Україні почався відносно недавно – з 1990-х років. Використання міжнародних стандартів і підходів дозволяє вийти на новий рівень управління кредитними ризиками, створюючи ефективні інструменти для оцінки як поточних, так і нових ризиків.

Ефективна система управління кредитними ризиками має вирішувати такі ключові завдання:

- визначення рейтингу позичальника та оцінка ймовірності банкрутства;
- обґрунтування рішень про видачу кредитів;
- покращення якості кредитного портфеля;
- забезпечення постійного контролю за станом кредитного портфеля;
- зменшення частки проблемних кредитів;
- підвищення ефективності процесу кредитування через стандартизацію та автоматизацію;
- створення можливостей для регулярного моніторингу та своєчасного реагування на фінансові труднощі клієнтів.

Розглянемо докладно кожен із етапів запропонованої системи управління кредитним ризиком:

1. Оцінка кредитного ризику портфеля банку. Регулярне оцінювання кредитного портфеля є важливою умовою для органів управління банку, що дозволяє удосконалювати існуючу систему управління ризиками, пристосовуючи її до поточних масштабів діяльності та стратегічних цілей установи. Ризик кредитного портфеля банку визначається на основі аналізу кредитного ризику для кожної групи позичальників і структури кредитів у цих категоріях. Згідно з вимогами Положення НБУ № 231/20544, кредитний портфель банку поділяється на п'ять категорій якості (рівнів ризику): мінімальний, помірний, значний, високий та безнадійний. Визначення загального кредитного ризику здійснюється за такою формулою:

$$P = K1 \times 0 + K2 \times 1 + K3 \times 21 + K4 \times 51 + K5 \times 100, \quad (3.1)$$

де P – кредитний ризик банку; K – обсяг кредитного портфеля; $K1, K2, K3, K4, K5$ – суми позик відповідних категорій якості; $П1, П2, П3, П4, П5$ – відсоткові ставки резервування позикової заборгованості за кожною категорією. Значення $П1, П2, П3, П4, П5$ є 1, 21, 51, 51 та 100 відповідно.

На основі оцінки кредитного портфеля можна розробляти нову кредитну політику або коригувати вже існуючу стратегію управління кредитним ризиком, якщо це необхідно.

2. Прогнозування сукупного кредитного ризику банку. Сучасні банки повинні не лише оцінювати рівень поточного ризику кредитного портфеля, а й прогнозувати його майбутні зміни. Це питання набуває особливої важливості в умовах нестабільної економічної ситуації та необхідності відповідати міжнародним стандартам фінансової звітності. Зокрема, для вирішення завдання зниження сукупного кредитного ризику до середньосвітових рівнів можна застосовувати новітні економіко-математичні методи та сучасні обчислювальні технології.

Прогнозування кредитного ризику може здійснюватися за допомогою лінійної регресії, яка визначає залежність між рівнем ризику та часткою проблемних позик у портфелі банку. Формула має вигляд:

$$y = a + bx, \quad (3.2)$$

де y – рівень ризику кредитного портфеля банку; a – постійний коефіцієнт регресії; b – змінний коефіцієнт; x – частка проблемних позик у кредитному портфелі.

Завдяки такому підходу можна прогнозувати рівень ризику кредитного портфеля банку, що дозволяє ефективно планувати структуру портфеля та управляти ліквідністю банку.

3. Визначення максимально допустимого рівня кредитного ризику для банку. Максимально допустимий рівень кредитного ризику банку повинен бути визначений у його кредитній політиці. Цей показник залежить від стратегії банку в управлінні ризиками та може змінюватися в залежності від поточного фінансового становища банку, економічної ситуації в країні, зовнішньоекономічних факторів і ставлення власників до ризику.

4. Створення оптимальної структури кредитного портфеля банку. Оптимальна структура кредитного портфеля банку формується з урахуванням максимально допустимого рівня кредитного ризику, визначеного в попередньому етапі. Процес побудови такої структури базується на моделі оптимізації кредитного ризику, яка дозволяє ефективно розподіляти ресурси і мінімізувати можливі втрати від ризиків.

5. Порівняння фактичної та оптимальної структури кредитного портфеля банку. Після створення оптимальної структури кредитного портфеля її слід порівняти з фактичною ситуацією в банку. На основі цього порівняння оцінюється фактичний рівень ризику в порівнянні з запланованим, що дозволяє виявити можливі недоліки в управлінні кредитними операціями. Результати порівняння допомагають розробити механізм для коригування ризику, що

включає визначення межі допустимих втрат за кредитними операціями і реалізацію заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків у портфелі.

6. Розробка заходів для поліпшення якості кредитного портфеля та оптимізації його структури. Для підвищення ефективності управління кредитним ризиком важливо коригувати тактику реалізації кредитної політики, зокрема удосконалювати методи аналізу кредитоспроможності клієнтів, використовуючи фінансові коефіцієнти, аналіз грошових потоків та оцінку ділового ризику. Важливим кроком є впровадження внутрішніх рейтингових систем, згідно з міжнародними стандартами. Банки повинні присвоювати підприємствам рейтинг і коригувати умови кредитування залежно від класу рейтингу. Оптимізація структури кредитного портфеля також передбачає детальний аналіз кожної кредитної заявки, оцінку кредитоспроможності клієнта, обґрунтування техніко-економічної доцільності кредиту, розгляд забезпечення позики

7. Оцінка кредитного ризику за конкретною позиною. Оцінка кредитного ризику для кожної конкретної позики здійснюється з використанням внутрішньої рейтингової моделі, яка адаптується в залежності від заходів, що вживаються банком для поліпшення якості кредитного портфеля. Якщо банк ухвалює позитивне рішення про видачу кредиту, для розрахунку процентної ставки використовуються прості економіко-математичні методи. Формула для визначення ставки з урахуванням кредитного ризику має такий вигляд:

$$i_r = i + p * q \quad (3.3)$$

де: i_r – відсоткова ставка з урахуванням ризику; i – безризикова ставка; p – ймовірність неповернення кредиту; q – ймовірність того, що кредит буде повернений вчасно і повністю.

Далі здійснюється розрахунок коефіцієнта резервування для кредиту, який не повинен перевищувати рівень допустимого ризику, встановлений кредитною політикою банку.

8. Вибір методів управління кредитним ризиком по конкретній позиції. Метод управління кредитним ризиком вибирається банком згідно з визначеним алгоритмом. Для цього можуть бути використані різні методи управління ризиком, зокрема:

- Уникнення – відмова від кредитування або скасування кредитної угоди;
- Утримання – поглинання ризику або прийняття його на себе;
- Передача – страхування кредиту або передача ризику іншій стороні;
- Зниження – мінімізація ризиків або вжиття заходів для запобігання втратам.

Представлена система управління кредитними ризиками спрямована на удосконалення управління кредитними ризиками. Вона відповідає міжнародній практиці та рекомендаціям Базельського комітету за банківським наглядом в частині управління ризиками.

Перевагою розробленої методики є застосування системного підходу до управління кредитним ризиком. Кожен із наведених блоків є надзвичайно важливим. Завдяки об'єднанню даних блоків у певній послідовності процес управління кредитним ризиком стає більш впорядкованим та зваженим.

Така система управління кредитним ризиком дозволяє банку побудувати послідовний механізм управління ризиком. Завдяки втіленню такої системи можна уникнути хаотичного, несистематизованого та непродуманого підходу до управління кредитним портфелем та кредитними операціями зокрема.

Застосування даної системи дозволяє банку визначити (коригувати) основні напрями кредитної політики банку та обирати варіант найбільш раціонального розміщення наявних кредитних ресурсів.

Висновки до розділу 3

Дослідження напрямів підвищення ефективності управління кредитним

портфелем комерційного банку дозволило зробити наступні висновки:

1. Сучасні економічні умови ставлять перед банківськими установами України численні виклики у сфері кредитної політики. Основними завданнями є забезпечення високої якості кредитного портфеля, мінімізація кредитних ризиків, а також підтримка фінансової стійкості та ліквідності банку. Ефективна кредитна політика є ключовим фактором для забезпечення стабільності банку та підвищення його конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

2. Основною метою кредитної політики банку є формування збалансованого кредитного портфеля, який забезпечує оптимальне співвідношення між ризиком та доходністю. Це включає сегментацію клієнтів за рівнем ризику, встановлення лімітів на обсяг кредитування в окремих секторах економіки та ретельний моніторинг якості кредитів. Досягнення цієї мети потребує активного впровадження сучасних методів оцінки кредитоспроможності клієнтів, а також використання ефективних інструментів управління кредитними ризиками.

3. Запропоновані заходи з удосконалення кредитної діяльності, зокрема оновлення банківських продуктів, покращення оцінки кредитоспроможності позичальників та впровадження індивідуальних підходів до проблемної заборгованості, спрямовані на підвищення гнучкості кредитної політики. Застосування сучасних інструментів андеррайтингу та створення комплексної системи управління кредитними ризиками дає можливість банкам точніше оцінювати ризики, що дозволяє уникнути значних фінансових втрат.

4. Ефективне впровадження нових стратегій управління кредитними ризиками, а також розробка нових кредитних продуктів і послуг, сприятимуть підвищенню рівня обслуговування клієнтів та збільшенню конкурентоспроможності банків. Важливо також враховувати зовнішні економічні фактори та адаптувати кредитну політику до змін макроекономічного середовища.

Таким чином, запровадження оновлених підходів до управління

кредитною діяльністю дозволить банкам зменшити кредитні ризики, збільшити прибутковість та зміцнити фінансову стійкість у конкурентному середовищі. Успішна реалізація цих заходів потребує тісної взаємодії між банківськими підрозділами, а також активного використання сучасних аналітичних інструментів для оцінки та управління ризиками.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження у магістерській було сформовано низку важливих висновків, що розкривають роль кредитної політики банку в забезпеченні фінансової стабільності та прибутковості банківської діяльності.

1. Кредитна політика має стратегічне значення для банківської установи, оскільки вона визначає основні принципи, правила та умови кредитування, що впливають на фінансові результати та ризики банку. Вона є важливим інструментом управління доходами і витратами, оскільки дозволяє банку регулювати обсяги кредитування та визначати умови кредитування з урахуванням поточної економічної ситуації. У результаті вивчення різних підходів до трактування цього поняття було запропоновано власне визначення кредитної політики, що охоплює не лише процеси надання кредитів, а й комплексну систему стратегічних і тактичних рішень, спрямованих на досягнення фінансових цілей банку.

2. Залежно від цілей та особливостей діяльності банку було виділено різні типи кредитної політики: консервативну, помірковану та агресивну, що відрізняються за рівнем ризику та стратегічними орієнтаціями. Класифікація кредитної політики за різними ознаками (суб'єкти кредитування, мета, ціна кредиту, тип ринку тощо) дозволяє банкам точно налаштувати свою діяльність відповідно до вимог ринку та потреб клієнтів. Ключовими функціями кредитної політики є комерційна, стимулююча та контролююча, які сприяють забезпеченню ефективності кредитування та стабільності фінансової

діяльності банку.

3. Механізм функціонування кредитної політики банку було охарактеризовано як складний та комплексний процес, який включає низку взаємопов'язаних етапів – від розробки стратегії до прийняття оперативних рішень. Встановлено, що ефективне функціонування кредитної політики потребує злагодженої роботи всіх її складових: цілей, принципів, методів, а також системи контролю та моніторингу результатів. Важливу роль у процесі формування кредитної політики відіграє контроль за кредитними операціями, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в економічному середовищі та коригувати стратегії в умовах високої невизначеності.

4. Оцінка ефективності є важливою складовою управлінського процесу, яка дозволяє визначити рівень досягнення поставлених цілей і виявити можливі проблеми в реалізації стратегії. Показники ефективності можна поділити на дві основні групи: перша – це оцінка складу та структури кредитного портфеля, що дає змогу виявити потенційні ризики; друга – показники, що характеризують доходність та ризиковість кредитного портфеля, на основі яких можна приймати обґрунтовані рішення для поліпшення фінансових результатів.

5. АТ КБ «ПриватБанк» є одним з найбільших та найважливіших банків України, який відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільності банківської системи. За результатами аналізу, на 01.01.2024 року частка активів ПриватБанку складає 39% від загальної суми активів всіх банків України, а частка його зобов'язань та власного капіталу відповідно становить 23% та 28%. З 2015 року він є системно важливим банком, і, за результатами 2023 року, припадає на нього 44% загального прибутку банківської системи України. Такий показник підтверджує лідерство ПриватБанку в українській банківській системі, що є наслідком його активної інноваційної діяльності та ефективної реалізації державних програм. Кількість активних клієнтів банку перевищує 19 мільйонів осіб, що свідчить про високу довіру до його послуг та стабільність його діяльності.

6. Аналіз фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк» за період 2019-2023

років свідчить про стабільне зростання ключових фінансових показників, таких як обсяг активів, власного капіталу та зобов'язань. Однак, на фоні загального зростання банку спостерігається деяка зміна в структурі його активів, зокрема, частка власного капіталу в загальній структурі активів зменшилася з 17% до 12%, що свідчить про зростання частки залучених та запозичених коштів з 83% до 88%. Це зростання в основному зумовлено збільшенням коштів на вимогу юридичних та фізичних осіб, що зберігаються на рахунках банку. Така тенденція є досить ризикованою, оскільки клієнти надають перевагу ліквідним коштам, які можуть бути використані на першу вимогу. Це створює певні труднощі для банку в плануванні і реалізації активних операцій на середньо- та довгострокову перспективу, оскільки такі кошти можуть бути швидко вилучені, не даючи банку достатньої стабільності для ефективного управління ресурсами.

7. У той же час, «ПриватБанк» продовжує демонструвати високу прибутковість. У 2023 році банк отримав рекордну суму прибутку в розмірі 37 765 млн грн, що значною мірою зумовлено зростанням комісійних доходів, процентних доходів від операцій з цінними паперами та скороченням процентних витрат. Ці фактори вказують на високий рівень ефективності операцій банку, незважаючи на відсутність попиту на депозитні програми серед клієнтів.

8. У період війни банк активно реалізує різноманітні державні ініціативи, зокрема через програми «ЄВідновлення», «ЄОздоровлення» та «ЄПідтримка», що сприяють відновленню та розвитку економіки України. Окрім цього, «ПриватБанк» активно співпрацює з міжнародними інституціями для підтримки українського бізнесу, а також удосконалює роботу своїх каналів обслуговування, що дозволяє підвищити доступність та зручність послуг для клієнтів. Таким чином, хоча банк і стикається з певними ризиками через зміни в структурі активів, його здатність адаптуватися до нових умов та забезпечувати прибутковість, а також впровадження державних ініціатив та стратегій з підтримки бізнесу, дають підстави для оптимістичних прогнозів щодо подальшого розвитку «ПриватБанку».

9. Аналіз кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк» показав, що найбільшу частку в його структурі займають кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, які управляються як окремий портфель. Ці кредити є непрацюючими і були видані банком до грудня 2016 року. Однак, позитивним є зменшення їх частки у загальному портфелі з 71% до 62%. Водночас, серед наданих кредитів значну частину займають кредити фізичним особам (63%), тоді як кредити юридичним особам складають лише 32%. У абсолютному вираженні обсяг кредитного портфелю зріс на 57% за рахунок зростання кредитів фізичним особам, зокрема через кредитні картки, кредитування малого та середнього бізнесу, а також іпотечне кредитування. Серед юридичних осіб найбільше кредитів було надано бізнесу в аграрному секторі та представникам роздрібної і оптової торгівлі.

10. Аналіз резервів вказує на те, що найбільший обсяг резервів було сформовано під знецінення кредитів юридичним особам, що складають 98% усіх сформованих резервів. Це кредити, які ще у 2016 році були визнані Фондом гарантування вкладів як індивідуально знецінені, що негативно позначилося на загальній якості кредитного портфелю. В цілому, загальний обсяг резервів за період 2019-2023 років скоротився з 236 499 млн грн до 182 898 млн грн, що є свідченням поступового покращення якості кредитного портфелю завдяки ефективній реалізації кредитної політики банку.

11. Оцінка ефективності кредитної політики показала зменшення рівня дохідності кредитного портфелю на 9%, а також скорочення частки процентних доходів від кредитних операцій у загальному обсязі доходів банку на 61%. Це пов'язано з тим, що значну частину доходів банк отримує від операцій з цінними паперами. При цьому дохідність кредитної діяльності на одиницю активів погіршилася, що також пов'язано з переорієнтацією банку на інвестиційні цінні папери, які мають високий рівень дохідності при низькому ризику. Проте в той же час покращилися показники чистої процентної маржі та рентабельності кредитних операцій, завдяки зростанню процентних доходів при одночасному зменшенні процентних витрат. Це свідчить про успішну

реалізацію ефективної процентної політики щодо регулювання співвідношення між ціною залучених і розміщених ресурсів.

12. Щодо ризиковості кредитного портфелю, показники залишаються досить високими, що свідчить про наявність значного кредитного ризику, пов'язаного з великим обсягом знецінених кредитів юридичним особам ексклюзивників банку. Однак спостерігається позитивна динаміка зниження рівня ризиковості, що є результатом впровадження більш ефективної та обґрунтованої кредитної політики.

13. Визначення ефективних підходів до управління кредитними ризиками, розробка нових стратегій кредитування, оптимізація кредитного портфелю є важливими завданнями для забезпечення стабільності та прибутковості банківських установ. Рекомендації, які можуть бути отримані в результаті подібних досліджень, здатні стати основою для удосконалення роботи банків на національному та міжнародному рівнях.

14. У період воєнного стану ПриватБанк адаптує свою кредитну політику, орієнтуючись на підтримку стратегічно важливих секторів економіки, таких як енергетика, оборона та інфраструктура. Банк надає пріоритет фінансуванню державних об'єктів та критичної інфраструктури, знижуючи ризики та забезпечуючи стабільність банківської системи. Кредитування малого та середнього бізнесу, а також підтримка державних програм допомагають стимулювати економічну стабільність. Кредитна політика спрямована на забезпечення фінансової стабільності та ефективне використання ресурсів в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко Н. В., Охріменко В. В. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України у сучасних умовах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12(1). С. 5-8.
2. Баланюк М. В. Аналіз депозитної та кредитної політики комерційних банків України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2020. Вип. 2. С. 22-31.
3. Банківський менеджмент: питання теорії та практики: монографія. [О. А. Криклій, Н. Г. Маслак, О. М. Пожар та ін.]. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 152 с.
4. Бортніков Г. П., Любіч О. О., Гладких Д. М. Державні банки в умовах воєнного стану: ключові проблеми та заходи реагування. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 67-91.
5. Волкова В.В., Волкова Н.І. Практичне застосування моделі оцінки ризику кредитного портфелю банку. *Фінанси, облік, банки*. 2014. № 1 (20). С. 71-79.
6. Герасименко А. В. Особливості взаємозв'язку між банківським кредитуванням промисловості та фінансовою стійкістю банків. *Бізнес-Інформ*. 2022. №3. С. 93-101. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-93-101>
7. Гладких Д. М. Основні проблеми іпотечного кредитування та напрями його активізації в Україні. *Бізнес Інформ*. 2022. №1. С. 339-344. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-339-344>
8. Глущенко С., Шпортюк В. Фактори попиту на банківські кредити в Україні: моделювання та оцінка. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 1. С. 46-56.
9. Глущенко Ю. А. Шляхи оптимізації кредитної політики як запорука фінансової безпеки банку. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2022. № 2. С. 111-118.

10. Дем'яненко І. В., Бандура Ю. В. Роль НБУ в формуванні кредитного портфеля комерційного банку. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7650>.
11. Демчук Н. І., Мазур І. М., Вишнякова І. В. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2016. 300с.
12. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2015. 295 с.
13. Добровольська О. В., Йолтухівський В. М. Ліквідне забезпечення як запорука якісної кредитної політики комерційного банку: практичний аспект. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8762>
14. Довгань Ж.М. Менеджмент у банку: підруч. Тернопіль: Економічна думка, 2017. 512 с.
15. Дробязко А. О., Любич О. О., Олійник Д. І. Оптимізація моделей бізнесу державних банків в умовах посилення вимог до фінансової безпеки у 2022 році. *Фінанси України*. 2022. № 1. С. 74-89.
16. Єрмошкіна О. В., Букреева Д. С., Путров А. В. Інструменти удосконалення діяльності комерційного банку в умовах цифрової трансформації. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2022. № 1. С. 184-189.
17. Журавльова Т. О., Макаренко Ю. П., Турова Л. Л, Сірко А. Ю. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2021. 360 с.
18. Зайцева Л. О., Зайцев Г. В. Банківське кредитування компаній електроенергетичного комплексу. *Бізнес Інформ*. 2022. №2. С. 105-111. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-2-105-111>
19. Звіти про фінансову стабільність. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/stability>
20. Зянько В. В., Коваль Н. О., Єпіфанова І. Ю. Банківський менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Вінниця : ВНТУ, 2018. 126 с.
21. Іващенко А. Г., Городецька Т. Б., Мелешкевич С. О. Огляд

сучасного стану споживчого кредитування у комерційних банках України та його організаційно-економічне забезпечення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12. С. 22-28.

22. Ісаян А. М., Сословський В. Г. Банківське кредитування підприємств

АПК в умовах невизначеності : монографія. Харків: ФОП Здоровий Я.А., 2017. 217с.

23. Калівошко О. М. Аналіз системно важливих комерційних банків. *Облік і фінанси*. 2019. № 1. С. 83-91.

24. Карчева Г. Т. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. 279 с.

25. Кононенко Г. І., Никоненко А. О. Кредитна політика комерційного банку в ринкових умовах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2021. № 16. С. 24-30.

26. Копилюк О. І., Ногінова Н. М., Музичка О. М., Кульчицька Н. С. Фінансовий менеджмент в банку: навч. посіб. Львів: вид-во «Ліга-Прес», 2015. 236 с.

27. Краснова І. В., Лавренюк В. В. Підходи до моделювання операційного ризику банку. *Бізнес Інформ*. 2022. №4. С. 110-119. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-110-119>

28. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. №3. С. 176-83. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-176-183>

29. Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління кредитним ризиком банку : монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 86 с.

30. Лачкова В. М., Лачкова Л. І., Шевчук І. Л. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2017. 180 с.

31. Макаренко Ю. П., Шевченко А. В. Аналіз управління кредитним портфелем комерційного банку на прикладі АТ «ОТП Банк». *Економіка та*

держава. 2021. № 1. С. 24-29. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.1.24

32. Мацелюх Ю. В. Р2Р-кредитування як інноваційний інструмент розвитку кредитного ринку: зарубіжний досвід і можливості для України. *Бізнес Інформ*. 2022. №9. С. 82-87. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-9-82-87>

33. Мельник О. М. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 1. С. 15-19.

34. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схв. Рішенням Правління Національного банку України від 15.12.2017 № 803-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#n19434>

35. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки України : монографія; за заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 311 с.

36. Міщенко В. І., Науменкова С. В. Вдосконалення механізмів управління операційними ризиками банку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка*. 2022. № 25. С. 102109.

37. Моделювання оцінки операційного ризику комерційного банку: монографія; за заг. ред. С. О. Дмитрова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 264 с.

38. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision>

39. Овчелупова О. М. Оцінка кредитоспроможності позичальників комерційного банку: напрямки підвищення якості інформаційно-аналітичного забезпечення. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2020. № 3. С. 106-114.

40. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/about>

41. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: постанова Правління

Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

42. Положення про порядок визначення банками України мінімального розміру операційного ризику: постанова Правління НБУ від 24.12. 2019 № 156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0156500-19#Text>

43. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

44. Про затвердження Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України: постанова Правління Національного банку України від 22.12.2017 № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0141500-17>

45. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

46. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: постанова Правління Національного банку України від 06.08.2009 № 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v0460500-09>

47. Рац О. М., Алфімова А. С. Сучасні напрями розвитку фінансових технологій у банківському секторі України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 4(2). С. 9-13.

48. Рудевська В. І. Бізнес-архітектура банківського сектору у забезпеченні зростання економіки країни: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : Автограф, 2021. 236 с.

49. Рудевська В. І. Теоретико-змістовна характеристика визначення бізнес-моделі банку з державною участю. *Бізнес Інформ*. 2022. №2. С. 98-104. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-2-98-104>

50. Руцишин Н. М., Мединська Т. В., Клименко С. М. Застосування антикризового менеджменту банками України в умовах сучасних викликів. *Бізнес Інформ*. 2022. №1. С. 314-322. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459->

2022-1-314-322

51. Соловей Н. В., Скрипниченко І. О. Проблеми якісної оцінки кредитного портфелю комерційного банку. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 1(2). С. 15-19.

52. Холодна Ю., Попова Ю. Особливості регулювання ліквідності комерційних банків в сучасних умовах. *Економічний форум*. 2022. № 2. С. 152156.

53. Холявко Н. І., Козлянченко О. М. Світові тенденції діджиталізації банківського сектора. *Проблеми економіки*. 2021. №2. С. 217-224. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-2-217-224>

54. Худолій Ю. С., Халєвіна М. О. Фінтехнології в банківському бізнесі: реалії та перспективи. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 134-142. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-134-142>

55. Череп О. Г., Куц Г. О. Заходи щодо покращення кредитної діяльності комерційних банків України. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 114-116.

56. Чиж Н. М. Функціонування банківської системи України: проблеми та перспективи. *Бізнес Інформ*. 2022. №4. С. 103-110. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-4-103-110>

57. Чмутова І. М., Андрійченко Ж. О., Колесніченко А. С., Камсарян М. К. Забезпечення прибутковості банку на основі визначення стадій розвитку інноваційних кредитних продуктів. *Проблеми економіки*. 2020. №2. С. 365-373. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-365-373>

58. Шульга Н., Котенко У., Степаник А. Банківське кредитування комерційної нерухомості. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2021. № 5. С. 112-126.

59. Яремко І. Й., Заворітній М. В. Кредитний моніторинг в комерційних банках як спосіб попередження виникнення проблемної заборгованості. *Молодий вчений*. 2021. № 4(2). С. 345-349.

Додатки